

PETŐFI-MUZEUM.

SZERKÉSZTIK:

DR. CSERNÁTONI GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik minden két hónapban. Előfizetési ára egy évre 2 frt 50 kr. Egy-egy fűzet ára 50 kr.

Május—Június.

Kéziratok a szerkesztőségnek címzendők.
Kolozsvár,
Bel-Farkasutcza 13. sz.

Petőfi fellépte Vörösmarty ellen 1848-ban.

Első közlemény.

I.

Petőfinek a Vörösmarty ellen intézett költeménye megértésére egy kissé magát az ujonczozás ügyét kell megtekintenünk. 1848 júl. 11-én tartotta Kossuth a maga halhatatlan sikerű beszédét a 200 ezer ujoncz és 42 millió forint kéreése tárgyában, mire az a megható jelenet történt, hogy az egész ház felállván, egyhangulag szavazta meg mindkettőt. Erre Mészáros Lázár, hadügyminiszter, 1848 ag. 16-án a d. e. 10 órai (XXXII.) ülésre benyújtotta „az ország védelmére szükséges katonai erőnek kiállításáról” szóló törvényczikkét, mely még júl. 20-án kelt volt s 12 §-ból állt. Ebben a miniszter egyelőre 40.000 gyalogost, 4.300 lovast kér, míg szükség esetére még ugyanennyi volna készletben tartandó esetleg egészen addig, míg a létszám 200 ezerre emelkedik. E fejezetekben arról, hogy magyar vagy német legyen-e részben vagy egészben a vezényszó, nincs semmi említés; mert Mészáros azt egészen természetesen találta, hogy

az újonnan besorozott ujonczok a régi német ezredek keretébe osztassanak be s egyelőre a hadsereg szervezete lényeges átalakulást ne szenvedjen. A míg ő azonban e közben az alvidéken járt, hol a ráczok elleni hadi műveleteket tekintette meg, augusztus 1-sei dátummal „a központi bizottmány” egy új törvényjavaslatot dolgozott ki 21 §-etben s e módosítvány 4—6. §-ei azok, melyek, míg egyrészt homlokegyenest ellenkeztek a miniszter véleményével s csak épen az opportunitásig engedtek e kérdésben, másrészt még mindig nem találtatván elég hazafiasoknak a radical párt által, nagy vihart ébresztettek a házban.

E fejezetek a következők: 4. §. A kiállítandó ujonczokból azon ezredeknek 3-ik zászlóaljai, melyek az ország határain belől a zavarok lecsillapításában tettelesen működnek, kiegészítendők.

5. §. Ezen felül új ezredek alkittassanak. Az új ezredeknel az ügyvezetési és vezényleti nyelv,

továbbá zászló, ruha és jel magyar leend.

6. §. Mihelyt a körülmények megengedik, a már létező többi magyar seregek is nemcsak tökéletesen magyar lábra állíttassanak, hanem egyszersmind az új ezredekbe beleolvasztassanak, minnek végrehajtása a hadügyminis-terre bízatik.¹

A »központi bizottmány«-nak az e törvényjavaslathoz csatolt indokolása a 4-dik pontra nézve, mely a behívandó újonczok egy részét tehát még német vezényszó alatt hagyja, tisztán a kényszerűséget hangsúlyozza. »Miután az újoncz-ajánlatnak egyik főindoka a mostani vészek elhárítása, mond az indokolás, szükségesnek vélte a bizottmány kimondani a 4-dik §-ban, hogy az újonczok egy része legelőbb is a magyar harczterén álló ezredek 3 zászlóaljainak kiegészítésére fordíttassék, s az által a lázadás elnyomására irányzott hadierő öregbítettessék.«

»Az osztályok némely része a fenálló, s a magyar földön harczoló ezredekhez, az erő nevelése végett 4-dik zászlóaljakat kívánt ezen újonczokból állítani, de a bizottmány úgy hitte, hogy a mostani ezredek magyarítása az így szaporítandott számnál fogva is nehezítetténe, s azért e kívánatot mellőzendőnek vélte. A bizottmányi javaslat 5-ik §-ában azon rendelet foglalatik, hogy az érintett completatio után fenmaradandó újonczokból új ezredek formáltassanak, még pedig azonnal teljesen nemzeti alakban.«

Hozzá teszi az indokolás, hogy ez az ohaj általános tetszésre lett az osztályoknál annál is inkább,

mert a német birodalmi minisztérium nem rég meghagyta, hogy az austriai seregek német színeket használjanak s ez is fölhívja a nemzetet, hogy hadseregét mihamarább magyarrá tegye s »az idegen nyelven kormányzott ezredek hova-hamarább magyar alakot öltsenek magokra.«

»A választmány vélekedése szerint azonban kellő óvatossággal szükség lenni, nehogy e változás oly módon rögtönöztesse, mely a harczai eredményekre káros befolyást szülhetne, s ez okból e rendszabály kivitelénél a körülményeket véli tekintetbe veendőeknek.«

A törvényjavaslat fölötti általános vita aguszt. 16-án, Mészáros beszédével kezdődött, ki előbb elmondván alvidéki szemléjének kedvező eredményét, a törvényjavaslatra tér át. Az új katonákra nézve két rendszer között van a választás, egyik a létesítendő magyar, a másik a már létező német rendszer. Kimondja, hogy magyar hadsereget óhajt, de nem most és nem egyszerre; s ha az országgyűlés ezt kívánna tőle, nem bírna neki megfelelni. Tehát a meglevő rendszer kereteinek megtartását óhajtja, hisz a katonaság a német vezetés mellett, mely már megván s átment az életbe, ép úgy harczolhat, mint magyar vezényszó mellett. E szerint óhaja az, hogy a seregek III. zászlóaljai, melyek akkoriban hazánkban állomásoztak s épen ezek tették akkor az egyetlen hadi erőt, egészítettessenek ki s a mi megmarad, azokból alkottassék minden seregnél egy IV. zászlóalj s maradjon meg a fehér frak, sárga-fekete zászló s a német com-mandó.

Ezzel megindult a vita, melynek

¹ Közlöny. 1848. 70. sz. ag 18.

általános része ag. 19-ig tartott. Már a vita kezdetén Batthyány Lajos felszólalt s rövid beszédben megjegyzé, hogy ha önálló magyar hadserget szavazna meg az országgyűlés, a király nem fogná megerősíteni, a mi nagy visszatetszést szült. És itt ne feledjünk egy megjegyzést. Világos e törvényjavaslat kérdéséből is, hogy a minisztérium kebelében már ekkor is meghasonlás volt. Érdekes azt is tudni, hogy Mészáros nem úgy szólt, mint a hogy a minisztertanács megállapodott; ő csak a saját nevében beszélt s meg is vallotta, hogy a bizottmány javaslatát a házban hallotta legelőször, nem volt ideje átolvasni. Ez az eset is csak azt bizonyítja, hogy a 48-diki első minisztérium nem a ma már mellőzhetetlennek ismert parlamentáris rendszeren alapúlt és hogy a minisztérium kebelében oly nézetekkel is megállhatott valaki, melyek nem volt megegyező a többség nézetével. A történt felszólalások azt bizonyítják, hogy Batthyány a Mészáros nézetét, ha egészben nem helyeselte is, de elfogadta s Deák Ferencz szintén megnyugvást talált abban, ha a hadsereg magyarrá alakítatik, mihelyt lehet s ezt a miniszterre bizta volna. A többi miniszterek nézetét nem tudjuk, de valószínű, hogy pár kivételével (Kossuth, Szemere) közelebb álltak a miniszterelnök felfogásához s így a Mészároséhoz, is, mint a központi bizottmány javaslatához. A ház többsége az aug. 16—17-diki vita folyamán határozottan minisztérium-ellenes hangulatban volt, mire Mészáros a javaslatot bizalmi kérdésnek tekintette. Így három nézet alakult a házban: a centrumé, mely szorosán minisz-

tériális volt; a központi bizottmányé, melyet a többség támogatott s a radicaloké, kik egyetlen ujonczot sem engedtek volna a régi rendszer alá. Ez utóbbi nézetet legelőször Pálfi János, udvarhelyszéki követ fejezte ki a házban.

A kérdést nehezítette az is, hogy híre terjedt a minisztérium kebelében történt meghasonlásnak s világos volt még ag. 18-án, hogy Mészáros, ki merevségével elszigetelte magát, le fog mondani. Azonban az ellentéteket sikerült kiegyeztetni s ezt a kiegyeztető beszédet Kossuth mondta el, mint a minisztérium szónoka, ag. 19-én. E beszédben Kossuth azt mondja a miniszteri tanácskozásokról: »ne tegyünk belőle titkot, a vélemények különbsége már napok óta zibbasztólag hatott és a hol e pontban a véleményeket egyesíteni sikerült.« A kiegyezési pont pedig a minisztériumban lényegében a központi bizottság javaslata volt s e szerint, mond Kossuth, ő a maga részéről elfogadja, »minthogy ellenség előtt állunk, minden gyalog magyar ezredek 3-dik zászlóaljának kiegészítését, mi az előtte ösmeretes calculusok szerint 12 ezer emberre menne«; a többiekből azonban honvéd, tehát magyar zászlóaljak alakíttassanak s a jelenlegi német tisztek harmada vagy fele jöjjön át a honvédekhez. Beléegyezik azonban abba, hogy egyfelől Horváthországra nézve a magyar hadsereg felállításában különbség tétessék; más részt, hogy a lovasság, illetve húsárjaink, kiknek betanítása és átalakítása nehezebb, továbbra is a német rendszer alatt maradjanak. Ezek alapján felhívja a hadügyminisztert, hogy a kérdés ilyen megoldásába egyez-

zék bele ő is. Kossuth beszéde nagy hatást és erős benyomást tett a házra s felszólalása eldöntötte a kérdést. Ő tehát épen úgy engedett a minisztérium kebelében az összhang helyreállításáért, mint utána Mészáros is, a ki erre aztán alája vetette magát a ház többsége akaratának s azt mondta, beleegyeznek, hogy a 4-dik vagy tartalék-zászlóaljok ne létesíttessenek, csupán belőlök 2—2 század a 6 helyett; a tiszteknek pedig fele a sorkatonaságtól hozassék át a honvédekhez és hogy az újonnan besorozott és fenmaradt ujonczokból azonnal magyar zászlóaljakat alakítsanak; csak azt kívánta, hogy a most meglevő és működő seregből a tartalék osztályok betanítására ne kelljen sokat elvonnia.

Tény azonban az is, hogy a Kossuth véleménye, mint kiegyeztető felszólalás, sikerre vezetett ugyan; de nem felelt meg az ellenzék vágyainak, sem azon szabadelvűségnek, melyet róla föltettek. Más részről Madarász J. nyilvánosan ki is mondta, hogy ha Kossuth föl nem lép s az egyeztető nézetnek többséget nem szerez, a hadügyminisztert kudarcz éri.

„Majdnem fájóbban bánt bennünket azon tapasztalás, mond, hogy Kossuth akkor lépett fel nyilvánításával, midőn ha fel nem lép, biztosan magyar haderőnk leend, vagyis akkor lépett föl, midőn ha a mit Isten ne adjon, nem minden haderőnk lesz magyarrá alakítva, ez által kormányi egységet nyer ugyan, de a képviselőknek, hogy ez megtörténhessék, kijelentéseik ellenére kellvén szavazni, a ház erkölcsisége döntve leend sat.”¹

¹ Népelem. Radical lap. 1848. aug. 21. 44. sz. 173. l.

Az általános vita ag. 19-én d. u. 1 órakor záratott le s a részletes vita ag. 21-én folyt le. Az ag. 19-én tett nyilatkozata értelmében Mészáros a saját neve alatt beadott törvényjavaslatot visszavonta s a hírhedtté vált 4-ik §-ra ezt a módosítást adta be: „A kiállítandó ujonczokból ki fog egészítettetni a magyar sorgyalogságnál 3 zászlóalj és két tartalékszázad, a magyar lovasságnál egy osztály és egy tartalékszázad; de azon ujonczok, kik az országon kívül lévő magyar ezredek kiegészítésére vannak szánva, egyedül a 2-ik §. értelme szerint használatnak.”²

A mint látható, a Mészáros módosítása teljesen megfelel ag. 19-diki nyilatkozatának, mely tehát nem egészen egyező a Kossuth kiegyeztető javaslatával. Az ülést, melyen ez tárgyaltatott, 21-én esti 8—11-ig, gyertyák fénye mellett tartották s a szavazásnál a Mészáros javaslata 222 szóval 117 ellen elfogadtatott. A kormánynyal szavazott Vörösmarty Mihály is, ki a jankováczi kerület képviselője volt.

Mindenesetre érdekes, hogy míg a márcziusi ifjúság és a közvélemény, valamint az egész ellenzék kivált Kossuthra haragudt meg s azt mondták, hogy „őket rútul lefőzte”³, addig Petőfi legkivált Vörösmartyra haragudt meg, hogy

¹ A 2-ik §. így szól: „A megajánlott katonaság a haza védelmére levén adva, mindaddig, míg a hon békéje minden oldalról biztosítva nem lesz, csupán a bellázadások és pártütések elnyomására vagy az országot megtámadó külelenség ellen alkalmaztatik, és ezen esetet kivéve, a magyar korona birtokainak határain kívül nem használtatik.”

² Márczius tizenötödike. I. 550 lap. 187. sz.

ő, a költő, a kormányossal szavazott. A ki azonban ismeri azt a magas, lángoszlop gyanánt vezérlő szerepet, melyet ő a költőknek szánt több ez időbeli és korábbi költeményeiben, ezen nem fog csodálkozni s abban a költeményben, melyet az általa legjobban szeretett és legjobban tisztelt magyar költő ellen írt, többet fog keresni és találni akár feltűnési vágnál, akár pillanatnyi felhevülésnél. E költemény szigorú következménye Petőfi elveinek, megalkuvást nem ismerő természetének, mely akkor is tartózkodás nélkül követi belső sugallatát, ha bármit és bármikorát veszít s ebben áll az a vonás, mely é föllépést minden esetben, legyünk bárminő felfogással róla, nemessé és tiszteletre méltóvá teszi.

Ne feledjünk az ítéletnél különösen egy dolgot. Mindnyájan körül-belől úgy gondolkozunk s a szerint ítélünk róla, a mint magunkban érezzük, hogy elgondol-

ván azokat a körülményeket, melyek a többséget s Vörösmartyt is ily értelmű szavazásra bírták; valamint elgondolván azt, hogy a gondviselés minő szerepet szánt volt Vörösmartynak Petőfi életében s költői fejlődésében és hogy ennek miként felelt meg: vajon mi a Petőfi helyében a mi természetünkkel megtettük volna-e ugyan azt. Én azt hiszem, aligha megtettük volna. Épen azért kell magunkat, ha lehet, átképzelnünk abban a följazott lelkű világban egy mindeneknél izgatottabb, forróbb hevületű lélek világába, hogy némi-leg megértsük s megfejtsük e lélek cselekvésének indokait, ki elégeti a hála legszebb virágait elveinek oltárán s ekkor érzi és tudja, hogy áldoz, s bárha vérző szívvel, de mégis áldoz. Van valami magasztos e fölgyült szenvedélyben, mely egyáltalán nem gyakorlati, sőt teljesen elvont eszmék által vezetett túllép a földi megfontolás akadályain.

Ferenczi Zoltán.

Petőfi „Egressy Gáborhoz” című költeményéhez.

Egressy Gábor a »Magyar Sajto«-ban Szini levelek címmel terjedelmes cikksorozatot bocsátott közre, a melyekben színházi és művészeti kérdéseken kívül néha személyére vonatkozó ügyeket is tárgyal. Különösen érzékenyen vette a Pesti Naplónak reá vonatkozó kritikáit, de leginkább azt, melyben az illető lap szini referense (Gyulai Pál?) azt hozza föl, hogy nem tud jól hangsúlyozni és hogy a színművészetre vonatkozó műveiben Rötschert plágizálja.

E vádakra Egressy a XIX-ik számú színielvében felel és a többi

közt a maga egyéniségének védelmére azt is felhossa, hogy *Petőfi* és Arany költeményekben dicsőítették tehetségét. A Petőfi költeményéből különösen az utolsó előtti és azon vitákra vonatkozó versszakra céloz, a melyek 1844-ben az akkori lapok között Egressy és Lendvay elsőse felett folytak. Egressynek kapóra jöttek most is Petőfi szavai az érintett versszakban:

S mit szóljak arról, a ki ellened
Viseltetik rút pártos szenvedélylyel?
Ki koszorud, mit néhányan fonánk
Dühös kezekkel tépné szerteszéjjel?

Oh, mert van ilyen, és pedig nem egy van, Hogy is ne volna?... magyarok vagyunk, A párt, a párt és mindörökké csak párt, Sok század óta átkos jelszavunk.

A Pesti Napló bírálója erre az 1856. júl. 30-án megjelent 358—1941. számban e szavakkal végzi »Igéret beváltása« cz. cikkének I-ső részét: »De most már engedjünk Egressy úrnak egy kis szünetet; hagyjunk a jóból holnapra is valamit. A java ügyis még hátra van: azon nagyszerű humbug t. i. hogy Egressy úr el akar bújni Petőfinék és Aranyak háta mögé. Erről különösen illik még szólnunk.

A július 31-iki (359—1942-ik) számban csakugyan folytatja a referens az »Igéret beváltása« című cikket, a melyben a Petőfi költeményéről is elmondja véleményét. Összefüggés kedvéért az alábbiakban az egész erre vonatkozó részt közlöm:

»Es lón, hogy a színvilági leveleknek XIX-dike már nem is merészkedett egymaga megjelenni, hanem elől-hátul fegyvereskisérettel.

Előcsapatul két költemény rendeltetett ki; az utócsapatot a szerkesztőség »cuique suum«-ja képezi.

Sajnos, hogy Egressy úr ügyét még a kettős fődözet sem mentheti meg; mert azon költeményekből, melyeket Petőfi és Arany több évvel ezelőtt Egressy úrhoz intéztek, valamint a M. Sajtónak elismerő sorából is az épen fenforgó vitára nézve nem következik semmi: nem következik névszerint sem az, hogy Egressy úr jól hangsúlyoz; sem az, hogy ő nem ír gallimathiaszt; sem az, hogy ő Röttscheren nem követett el plagiumot; sem az, hogy ő nem átalította a legügyetlenebb fogások és ráfogások alkalmazásával az olvasó figyelmét

saját hibáiról másfelé fordítani; sem az végre, hogy mi neki hibáit valami titokteljes »magánszenvedély«-ből lobantottuk szemére.

Multkor is kinevettük Egressy urat, hogy Vörösmarty és Széchenyi háta mögött akart elbujni; s a szegény ember most ujólag ismétli e kétségbeesett operatiót, Petőfit és Aranyt tolván maga elé paizsul. Ha Egressy ur kedveli az ismétléseket, engedje, hogy mi is újra emlékezetébe hozzuk az ily esetre vonatkozó adomát.

»E kép önkénytelenül azon adomabeli cigányra emlékeztet, ki rossz fát tevéen a tüzre, midőn ezért leczkézni kezdették, egy szép kis gyermeket kapott karjára, s azt használta paizsul az ütlegek ellen, kiáltozva folyvást, hogy: szánják meg ezt az ártatlanságot!« (Ezen adomát maga Egressy ur beszélte el így a M. Sajtóban 1855-ki sept. 30-dikán.)

Most hát Petőfi és Arany a paizs, mely arra van rendelve, hogy Egressy urat, ki rossz fát tett a tüzre, az ütlegektől megóvja.

Lássuk csak közelebbről, hát ha e két költeményből mégis lehetne valamit következtetni az ügynek tisztába hozására?

Vegyük először is Petőfi költeményét, mely Egressy úr színészetét magasztalja. Ezen költemény csak annyit bizonyít, hogy Petőfi jeles színésznek tartotta Egressy urat. Mi is jeles színésznek tartjuk; de azért hibái s ferdeségei előtt nem hunyjuk be szemünket, sőt megróvjuk őt*). És a mi elisme-

*) Petőfi irt Laczkóczinéhoz is költeményt: »En alkotóm!« stb. Igazolhatná-e magát Laczkócziné ezen költemény kinyomatásával, ha ő netalan vétene a hangsúly ellen, s mi őt ezért megróvnók?

résünk többet érhet Egressy úrnak, mint a Petőfié, ki jeles költő letére nem volt műtudós, de volt nagyon szenvedélyes ember, ki szenvedélyességénél fogva szintugy elégszer igaztalankodott, mint Egressy úr. A ki neki tömjénezett, azért lelkesült; míg viszont haragjában legjobb barátját is (Pákhót) »veszett eb«-nek nevezé. Azt is tudjuk, hogy Petőfi mindig színész szeretett volna lenni, hanem ez neki rendkívül rosszul sikerült; csoda-e tehát, ha előtte utólérhetetlen magasságban tünt fel Egressy úr is?

Petőfi elismerése tehát nem nyom semmit; de a mi elismerésünk nyomhat valamit Egressy úr előtt, már csak azért is, mert rólunk azt hiszi, hogy minket elvakít irányában valami pártszenvedély, hogy mi neki ellenségei vagyunk, — az ellenség elismerése pedig többet ér a jó baráténál.

De lám, lám, a »pártszenvedély« melylyel Egressy úr egyre kaczerkodik, nyomra kezd vezetni. Petőfi versében azon szakasz, mely átkot mond az Egressy úr ellen pártoskodókra, szórt betűvel van nyomtatva. Ez tehát ismét egyik példája azon jelbeszédnek, melyet feljebb már dicsérőleg kiemelénk, s bizonyosan annyit tesz, hogy Petőfi sem helyesli... a mi »pártszenvedélyes« eljárásunkat.

Tegyük fel — Egressy úr kedvéért, hogy Petőfi most, és az épen fenforgó vita alkalmából írta légyen azon sorokat, hol ugy dühög a párt ellen. Tudja-e Egressy úr, mennyire nem volt Petőfi tisztában a »párt« kérdésével? Emlékezzék csak arra, midőn e

derék költő ezt merte írni Vörösmartyhoz:

„Nem én téptem le homlokodról,
Magad tépted le a babért.“

Petőfit szenvedélye ragadta: szenvedélytől hajtatva, lett Vörösmarty irányában igazságtalan, valamint Egressy úr irányában tulmagasztaló. Ő tehát nem tekintély, melyre hivatkozni lehessen; s épen nem volt eszéyes dolog a költő pillanati hevülésének föllöbbanását e vitába belekeverni. »Párt! párt!« Hiszen most nyelvtani kérdés forog fen; mi köze annak bármilyenü pártoskodáshoz? Pártoskodás kell ahhoz, hogy Egressy urat megróvjuk, ha rosszul hangsulyoz? Pártoskodunk-e akkor, ha részletenkint megmutogatjuk neki, hogy a mit összeír, az egy részben gallimathias, egy részben plagium, egy részben pedig ráfogás?

Igen, de hogy ne pártoskodnánk? Hiszen Petőfi mondja: »Magyarok vagyunk!«

Lássá Egressy úr, mi nem pártoskodunk, mert magyarok vagyunk; de mivel magyarok vagyunk, azért a magyar nyelvet tisztán akarjuk hallani a szinpadról; s ha ön tizezerszer nagyobb színész volna, mint a milyen, és nem magyarosan hangsulyozza a magyar nyelvet, mégis kénytelenek leszünk önt megróni — akár haragszik érte, akár nem. A harag aztán az ön dolga; ha pedig haragjában — az igazságos megróvás miatt — ráfogásaival áll elő, azt is csak magának köszönje, ha ráfogásait torkára forrasztjuk. «

Csernátóni Gyula.

„Szerelem és pipadal“ Császár Ferencz simításában.

Petőfinek 1844-ben a Császár Ferencz szerkesztésében megjelent *Aradi vészlapok*ban 4 költeménye jelent meg, a mint folyóiratunk más helyén közöljük, u. m. a »Vándor élet«, »Népdalok« (I. Mi toly ott a mezőn? II. Virít a kikirics....) »Hiu terv.« (Füstbe ment terv.) és »Dal a szivarról« (Szerelem és pipadal.) címűek. Tudván azt, hogy Császár Ferencz szerkesztette a *Vészlapokat*, nem fogunk csodálkozni azokon a simításokon, melyeket Petőfinek ezeken a költeményein tett, a mint ő hitte, a finomabb tonus kedvéért, melyek által azonban el is rontotta őket. Úgy látszik, tőle ered a címek módosítása is: »Szerelem és pipadal« helyett »Dal a szivarról« és »Füstbe ment terv« helyett »Hiu terv«. Természetes azonban, hogy Petőfi, midőn gyűjteményébe fölvette őket, eredeti alakjokat viszaadta. A költemények közül kivált egy ment át Császár gláckeztyús simításán s épen ezért közöljük e módosított alakban:

Dal a szivarról.*

Szeretlek én, te jó növény,
Mellyből szivarom készíték: **
Hogy is ne? füstöd frillege,
Miként galambom szeme, kék.

Szeretem én galambomat,
Miként szeretem a dohányt —
Hogy is ne? szivar és leány***
Érettem égnek egyaránt.

S miként a lány szem, s mint a füst,
Nem kék-e a menny födele,
S miként ezek, a mennyfödel
Csillagtűzben nem lángol-e?

Hasonmásául alkotá
Az ég e kettőt én nekem,
Hogy látva őket, lássam azt,
Kitől boldogságom nyerem.

Petőfi.

Ferenczi Zoltán.

* E helyett: Szerelem és pipadal.

** E helyett:

Szeretlek én téged, pipám!

És a dohányt, mely benned ég;

*** E helyett: Hogy is ne? pipa és leány

Párhuzamok Petőfi és Arany között.

Mint egykor Goethe és Schiller között Németországban, úgy Petőfi és Arany között nálunk is már az 50-es évek elején megkezdtek az összehasonlításokat. Ez eljárás természetes és jogos is mindaddig, a míg az illető lap vagy író az objektivitás terén marad és mindenik költőt a saját individuálitása szerint ítéli meg. Céljtévesztett és jogtalan is lesz azonban az összehasonlítás, mihelyt annyira fájul, hogy pld. az illető ér-

tekező nem tudja az Arany érdemeit föltüntetni a Petőfi ócsárlása nélkül — és megfordítva. Az ilyen párhuzamokat illetőleg különben a legnagyobb igazságot Goethe mondta ki, midőn félig-meddig tréfásan így nyilatkozik Eckermannnak: »Nun streitet sich das Publikum seit zwanzig Jahren, wer grösser sei: Schiller, oder ich, und sie sollten sich freuen, dass überall ein paar Kerle da sind, worüber sie streiten können.« (Ecker-

mann: Gespräche mit Goethe etc. I-er Band. Donnerstag den 12. Mai 1825.)

Az alább következő párhuzamok az 50-es évekből származnak és a közhangulatot illetőleg mindkét költőre nézve igen jellemzők.

I.

»Mély humorral, mely a világ folyását, emberi gyarlóságokat s ezek javíthatatlanságát ismerő, de az önmegadásban nyugalmat találó kedély kifolyása, Arany költeményeiben általában véve mindenütt találkozunk. Érzülete nyugodt folyam, melynek sima vizében a derült vagy felleges égbolt egyaránt hiven tükröződik. Seholy szenvedély, mi hullámokat verjen, hogy ebben azután a visszatükröződő tárgy ezer darabbá törjék, mint ezt Petőfinél látjuk gyakran, ki azonban szenvedély-nyilatkozataiban is rendkívüli s érzülete hánykodó tengerét cikázó villámok fényével világítja meg. De épen e nyugalomhiány miatt sem válhatott Petőfi a technica oly nagy mesterévé, mint Arany, kinek e tekintetben Europa élő költői közt nincs párja s oly terjedelmes hangú énekesre emlékeztet, kinek annyira hatalmában áll művészte, hogy a legnehezebb lejtőnél se kelljen elcsukló, hamis vagy sértő hangtól tartanunk.«

(Bérczy Károlynak »Arany János kisebb költeményeiről« cz. cikkéből. Pesti Napló, 1856. 369—1952. sz.)

II.

»... Senki se mondhatja magáról, hogy az idő és megelőzők befolyását levetkőzheti. Nem azért járunk a napon, hogy képünket meg ne fogná. A magyar költők közt sok lángész, sok felülmulhatatlan, sok

első tehetség volt, de par excellence csak egy *nemzeti* költő, és ez *Petőfi*.

Mit értek a »nemzeti« alatt, ne kelljen itt feszegetnem; azok, kik a dicsőségről álmodnak, kik önálló itélettel önálló jellemet kötnek össze, kiknek a népről, mint az európai államcsalád saját egyéni létéről van fogalmuk, azok engem, minden bővebb magyarázat nélkül meg fognak érteni.

A nemzetiség teszi nem kevésbé a költőt, mint az államférfiut bevégzetté. Ez a jelleg, mely őt egyéni jogosultsággal ruhazza fel. Ugy, hogy Petőfi még akkor is erőteljes bevégzett költői egyéniség, ha geniusa minden irányban nem fejtette volna is magát ki; ha rajta mint művészen egy vagy más csorbát kellene is észrevennünk.

Ki tudja, nem-é csillag, mit az emberek az égen foltnak néznek?

Nem czélom itt Petőfi taglalásába bocsátkozni, de az még Arany költeményein is átérzik (s erre nézve sok helyet fognék benne felmutathatni), hogy Petőfi saját korának vezéré, s ennek, mely utána következett, legilletékesebb előde volt. Mondom, még Arany sem birta geniustát az ő befolyásától érintetlen tartani. Mindjárt Arany két füzet verseiben az első költemény »Télben«, melyet bírálói egyhangulag legszebb költeményei közé soroznak; (s valóban azok közül való), conceptiójában, menetében, s ellentéteiben ugy emlékeztet Petőfi »Komor, goromba bátyja: a való« kifejezéses költeményére: mint a virág a tavaszra, a hó a télre.

Nem akarok ezáltal Arany érdemből legkisebbet is levonni; ő számos új, eredeti tulajdonnal bír, melyek csak nála keresendőek, s a legnagyobbat költői tehetségekkel vetél-

kedni látszanak, de e tulajdonok *nem lyrájának előnye.*

Ezt meg kellett mondanom, mert bírálói oly nyakra-főre magasztalták, hogy azt kelle hinnem, vagy megfélejtkeztek — magyar emberhez illő kegyelettel — *Petőfiről* egészen, vagy e lyrai óriás tegzéről elpattant nyilat még most is szíveikben hordozva, jól esett nekik egy nagy név hangoztatása, mely mint göncöl, legközelebb áll a sarkcsillaghoz, s mely egykor leghamarább vala hivatva, a legtündöklőbb fiatal férfi versenytársává lehetni.*

A szerkesztő¹ e cikket (»Száz új költemény Tóth Kálmántól.« Közli Székely József. *Hölgyfutár* 1857. 123-ik lap.) a következő csillag alatti megjegyzéssel adja közre: »E bírálat inkább egy régibb magánlevélnek mondható, melyet írója megegyezésével most adunk ki. A higgadt olvasó látni fogja, miként kiadása által nem saját hűségünknek, hanem oly általános irodalmi nézetek nyilvánulásának akarunk táplálékot nyújtani, melyek óhajtható, hogy az illetők által minél inkább megvitattassanak. Mi különösen örömmel üdvözöljük benne ama józanabb hangot, mely a mostani *Arany lázban* a magasztalásán kívül egyéb hurokat is penget.«

E szerkesztői megjegyzésre a Pesti Napló a következő észrevételt teszi: »Egy divatlap szerkesztő, ki verséket is ír, verseinek gyöngéd ismertetőjét körülbelől azzal vezeti lapjában a közönség elé, hogy eleget dicsérték már Aranyt, ideje más is dicsérni és józanabb felfogást is hozni divatba.«

Erre a »gyáva czélzás«-ra, a mint nevezi, a *Hölgyfutár* szerkesztője (1857. 141-ik lap) így válaszol: »Ez körülbelől annyit tenne, hogy mi ma-

gunkat óhajtottuk dicsértetni Arany ellenében, holott rólunk e kérdéses cikkben csak mellékesen van szó, s a józanabb felfogás ajánlásával csak ama kritikuskákra czéloztunk, kik Petőfitől már a nyelv ismeretét is megtagadják, s Arany dicsőségénél sütkérezve nem vonakodnak kimondani: hogy az bizony »nem mindennapi műveltséget« árul el, ki Arany muzsájának föltétlenül hódol, s »nem mindennapi műveltségükben« s hasonmászásukban végre egymásközt vesznek össze, hogy »ki fedezte fel« Aranyt. Maholnap egy egész csoport »nagy emberünk« lesz, kik e ezimre azért tartanak jogot, mert Arany nevét csak hosszú képpel és egy lassu sohajtás mellett mérik kimondani.

S ha a láz csak negativ elemekkel bírna, nem szólnánk; mi magunk is elég esetet tudunk fölmutatni, hol Arany muzsájának megadtuk a méltó tiszteletet; de hogy ez Arany-bálványozás Petőfi stymálásáig ment (erre akárhány példát mutathatunk föl) ez fáj nekünk, ez sértett bennünket.

S ezért üdvözöltük a józanabb felfogást, ezért köszöntöttük a hangot, mely végre ki mérte mondani, mit az egész közönség érez, hogy: »*A magyar költők közt sok lángész, sok felülmulhatlan, sok első tehetség volt, de par excellence nemzeti költő csak egy, és ez Petőfi.*«

A dolognak azonban ezzel a felettel még nincs vége, mert a »gyáva czélzás« kifejezésért a »Hölgyfutár« szerkesztőjétől magyarázatot kértek. Ez meg is adatott egy nyilatkozatban, a melyet a Pesti Napló közöl s a Hölgyfutár egész terjedelmében átveszen. Mivel azonban ez nem a dolog lényegére vonatkozik, nem tartjuk szükségesnek közölni.

Csernátomi Gyula,

¹ Tóth Kálmán.

Petőfi az egyenlőségi társulatban.

Márcz. 15-dike után Pesten több club alakult többnyire az ifjúságból s részben a Pestre felgyűlt s a radicalisabb irányokhoz hajló képviselők közül is, kik rokonszenveztek az ifjúság törekvéseivel, egyszersmind azonban e clubok útján nagyobb politikai befolyásra törekedtek. Ezek közé tartozott a „*Democraticus club*“, mely 1848 jul. 2-án a Forradalmi csarnokban (Fillingér-kávéház) alapult meg, s tagja lehetett bárki, ha a félévi 1 frt tagdíjt lefizette. Célja volt »controlleria« lenni az országgyűlésre nézve, »mert mint Vasvári mondá, lehetnek esetek, midőn valami tárgy okadatosnak látszhatik mások előtt, holott az csak fél igazság, nekünk pedig az egész igazság kell.«¹

E mondatban föltaláljuk egyszersmind e clubok főtörekvését, t. i. teljesen önálló, szabad és mérész cselekvésre akarták bírni az országgyűlést, melynek, szerintök túlságos óvakodó és táblabírói szelleme bizonyára nem kedvező mindenenben az átalakulás teljes democraticus irányának.

E clubok közül az »ellenzéki kör« fönállott már márcz. 15-dike előtt is, mely a régi Körből alakult. Azonban a márcziusi napok után nem sokára »radical kör«-ré változott át. Ennek Petőfi is tagja volt s 1848 máj. 7-diki tisztújító ülésén, midőn Teleki László lett elnökké, őt is választmányi tagnak választották.² Petőfi rendszeren napönként följárt, mint ezt Klapka mondja, ki a körnek szintén tagja volt s neki gyakran fölolvasta

egyik-másik, az időkre vonatkozó költeményét.¹ E clubok között azonban utóbb legfontosabb lett az »egyenlőségi club«, mely aztán »egyenlőségi társulat« név alatt működött s formális országgyűlésféle közgyűléseket tartott a megye termében. E club alapulására az első felhívás jun. 26-án jelent meg s úgy látszik, kezdetben Petőfi nem akart benne részt venni, neve nincs a felhívást aláírók közt. A tagdíj itt is félévenként egy forint volt. Azonban a felhívás sikere nem volt valami jelentékeny s így a megalakulás vasárnapról vasárnapra maradt el jul. 16-ig. Ekkor a Szabadsajtó-u. (Hatvani-u.) 466. sz. a. az I. emeleti helyiségben megalakult a társulat s július 23-án tartotta első közgyűlését a megye termében, mikor az alapszabályokat elfogadták. A club már kezdetben elhatározta, hogy külön hírlapot fog alapítani, ez azonban végre sem történt meg s így hivatalos közlönyül a Mérei Mór szerkesztésében megjelenő *Radicallapot* választották, melybe a Madarászék lapja, a *Népelem* s a Nádaskai-Zerffy-féle *Reform* is beleolvadt, a mikor aztán „*Radicallap. Népelem*“ kettős czímmel jelent meg. E clubban a főszerepet éppen Madarászék (László és József), Perczel Mór, ki mióta miniszteriumbeli állásáról leköszönt, nagyon népszerű lett, aztán Vasvári, Nádaskay, Zerffy (ez utóbbi kettő mint előadó), Gajzágó Salamon, Mérei Mór, Táncsics sat. vitték. Az itt elmondott beszédek fontosabbjai állandóan megjelentek a *Radicallapban* s a club valódi el-

¹ *Radicallap*, jul. 5. 27. sz.

² *Pet.-muz.* 1890. 256. l.

¹ Klapka: *Emlékeimből.* 38. l.

lenőrző szerepet kívánt játszani a kormány, az országgyűlés, a nádor működésében és valami hasonló akart lenni a francia forradalmi clubokhoz, melyek, mint ismeretes, az országgyűlést teljesen hatalmukba kerítették.

Ámde nálunk a közvélemény a clubok uralmának nem kedvezett úgy, mint amott. A nagy közönység inkább tartott az egyenlőségi társulattól, hogysen lelkesedett érte. Ez a külön országgyűlésdi egy részről gúnyos mosolyt kelte, más részről pedig a közvélemény nem találta elég ártalmatlannak, hogysen közönyös maradhatott volna iránta. Általában az 1848-diki márcziusi politicalai diadalok után a mérséklet uralmát s az engedékenység politicáját hangoztatta mindenki; ezen az úton haladt az országgyűlés is. Innen kimagyarázható az országgyűlés engedékenysége az olasz- és hadügyben, a számos deputatiók a királyhoz, sat., egy szóval mindaz, a mi az egyenlőségi társulat felfogása szerint csak félrendszabály, csak tapogatózás, csak erélytelenség volt.

Azonban nem akarunk czélunkhoz képest részletekbe menni; mert utóvégre is az egyenlőségi club döntő befolyású szerephez nem jutott; sőt igazolni kellett léte jogát is, mire nézve a »Marcz. 15-dike« auguszt. 19-én így ír róla: »Az emberi kötelesség fogalmában rejlik a polgári kötelesség, a polgári pedig magában foglalja a hazafiságot« s a hazafiság buzgalma szülte az egyenlőségi társulatot. »S a kinek nincsen elég lelke hazafiság érzetének fogalmára, kiben nincs buzgalom a közügy, a nemzet sorsa iránt, legyen legalább ember, s ne

felejtse mint ilyen kötelességét, ne felejtse ön vagy családja üdvét, és ne tekintse gúnyos megvetés mosolyával, vagy hideg részvétlenséggel e társulatot; ne gyanúsítsa azt; és ne tartsa feleslegesnek.«¹

Az előbbiekből könnyű elgondolni, hogy az egyenlőségi társulat működése tehát kezdetben nem volt rokonszenves s fontossá azután sem válhatott. Azonban kiemelendőnek tartom, hogy leglázasabban akkor működött szept. havában, midőn úgy minisztereink, (Batthyányi és Deák) mint az országgyűlés küldöttsége sikeretlenül járt Schönbrunnban szept. 7-dikén a királynál a katonaság, a Jelasics és a déli lázadás ügyében. Ekkor az egyenlőségi társulat szept. 8-diki közgyűlésében elhatározta, »hogy aláírást nyit honvédi seregére, fővezérül választatott Perczel Mór, segédekül Kovács Ferencz, Hatvani, Horarik és Gajzágó (Salamon); századosoknak Bangya, Nyiri-Perczel Vincze, Mérei (Mór), Ágoston, Antal Mihály, Petőfi, Vasvári (Pál), Csernátoni (Lajos), Funták.«² E felhívás azonban, mert az országgyűlés szept. 12-én egy más, az egész hazára kiterjedő toborzó felhívás kibocsátását határozta el, abban maradt.

Ugyanezen az ülésen Madarász József képviselő 3 pont elfogadására hívta fel a társulatot: 1. hogy mindenki kötelességének tartsa a békét helyhatósági köréhez képest fenntartani segitni. 2. Mindenki kötelességévé ismerje a személyes és vagyoni bizottságot minél inkább fenntartani. 3. Választassék egy állandó bizottmány, a mely folyto-

¹ 544. I 135 sz.

² Népelem. 1848. 61. szám. 241. lap, szept. 10.

nosan együtt lévén, magát a kormányral is érintkezésbe tegye; minden előfordulható esetekre éber figyelemmel legyen, és mihelyt szükséges, a társulatot összehívja. Ehhez még azt határozták, hogy a választmányban a meg nem választott tagok is részt vehessenek s hogy ki-ki ennek bejelentse, ha mi fontosat megtud és végre gondoskodjék a választmány állandó helyről, hogy ott a tagokat szükség esetén meg lehessen találni.

Az állandó bizottmány tagjai lettek: Perczel Mór, Madarász László, Madarász József, Vasvári, Petőfi, Horarik, Zerffy, Bangya, Andorfi, Pap, Jókai, Mészáros, Tancsics, Pálfi, Csernátoni, Mérei, Chovnicz, Keller, Nádosi, Tót Gáspár, Aul, Gajzágó, Kállai, Perczel Vincze, Agoston József, Haczl, Balog János, Fényes Elek, Kovacsics, Jageman, Keleti, Nyiri, Magos Ernő, Sárközi József, Pukolai, Nyári, Diósi, Herczeg, Egressi Gábor, Rát Péter, Jakóbson.

Az állandó választmány aztán 4 állandó osztályra oszlott, melyek mindenike 6—6 órát ült együtt az Aranykéz-utczában egy kávéházban, hogy »az események felett virasszon«, mint az ugyanekkor kiadott falragasz mondja.¹

Mily részt vett Petőfi, az említetten kívül, az egyenlőségi társulat működésében, tartott-e beszédeket: a rendelkezésre álló adatokból nem tudjuk eldönteni; mert tőle a Népelem egyetlen beszédet sem közöl s így ha tartott is, azok hihetőleg rövidebb felszólalások valának. Ő az ú. n. parlamenti hosszú beszédeknek nem volt barátja s efféle babérokra nem is vágyott. Azt tudjuk csak, hogy állandóan

¹ Népelem, 1848. 242. l. 61. sz. szept. 10.

megjelent ülésein, értekezletein s midőn augusztus vége felé a meg-hiusult remények miatt a hangulat forradalmibb lett, ismét kedvet kapott a politikai szereplésre, melyről előbb leszorult s úgy vette, hogy a bekövetkezett események az ő jóslatait igazolják, melyeket részint „*Lapok P. Sándor naplójából*“ cz. röpiratában, részint költeményeiben elmondott s melyekért népszerűségének javát elvesztette. Így történt, hogy a mostani, hevesebb és türelmetlenebb hangulat idejében elhatározta, hogy kiadja Egressi Gábornak egy, az időkre vonatkozó röpiratát, mi azonban, mint az egyenlőségi társulat szept. 3-diki közgyűlésének tárgysorozatából tudjuk, váratlan akadályba ütközött. E gyűlésről ugyanis azt olvassuk a többek közt, hogy az előadó, Zerffy, egy jelentést tett, mely »a társulat figyelmét annyi-val inkább igénybe vette, mint-hogy az előadott tény botrányos megsértése törvényeink és kivívott szabadságunknak. *Petőfi* tagtársunk a mult egyenlőségi gyűlésen kijelentette, hogy *Egressy Gábor*-tól egy röpiratot fog kinyomatni. Más nap egy egyén végig járta a nyomdákát, felszólítván a factorokat, hogy azon röpiratot előbb ki ne nyomtatnák, míg azt *Hajnik Pál*, a rendőrsztály h. főnöke kéziratban el nem olvasta volna. Erélyes és ünnepélyes óvást ajánlott az előadó e tárgyban, mert ha egyszer megengedjük sajtószabadságunk ily rút megfertőzését, másodsor, harmadsor majd usussá válik és akaratunk ellenére csak azt vesszük majd észre, hogy ismét a censura rabigájába sinylő-dünk.«¹

¹ Népelem. 1848. 228. l. 57. sz. szept. 6.

Midőn pedig eljöttek a fenyegető szeptemberi napok, Deák és Batthyányi s a magyar küldöttség sikertelen bécsi útja, a király válasza s ennek következtében szept. 12-én a minisztérium lemondása, Kossuth kikiáltása miniszterelnökké s egy napra rá az új Batthyányi-minisztérium kinevezése, gr. Teleki Ádám árulása s a király német válasza az országgyűléshez: ekkor Petőfi egy részről cikket írt szept. 17-én a Marcius tizenötödikében,¹ más részről pedig az egyenlőségi társulat nevében felhívást adott ki, mely megjelent a Népelemben is, külön röplapon is magyar és német nyelven egyaránt. Mi e helyen a Népelemből² közöljük.

Az egyenlőségi Társulat Magyarországi lakosaihoz, testvéreihez, rokoninkhoz szives üdvözetlet!!

Bánat és harc szól belőlünk; olyanok a mi szavaink, mint mikor a szél bele süvit a félrevert harang zugásába.

Tűz van, tűz van . . . . nem egy falu, nem egy város, hanem az egész ország

¹ 160. sz. szept. 18. 642. I. L. Halasi: Pet.-reliquiák 30. l.

² Petőfi e proclamatioja a Népelem 68. számában, szept. 20-án (273. l.) jelent meg az egyenlőségi társulat nevében. Tancsics és Tot Móríz is adott ki egyet, mely u. ott a 67. számban jelent meg, szept. 19-én s ehhez a szerk. hozzátette, hogy „Szerdai lapunkban Petőfi barátunk felhívását adandjuk.“ Petőfi proclamatioja már többször megjelent, legelőször id. Szinyei József adta ki a Papp M.-féle „Történeti lapok“-ban (1875. 24. szám) s Halasinál is: Pet.-reliquiák. 18. l. Ő a Papp Miklós-féle hibákkal telt közlésben adja s volt alkalmunk összehasonlítani id. Szinyei József eredeti példányával és meggyőződni, hogy hibákkal van rakva. A mi közleményünk teljesen hű a Népelem szerintihez, mely csak lényegtelen dolgokban tér el a röplapon megjelenttől.

ég. Fölharangozzuk az egész nemzetet. Talpra legények! ha most fel nem keltetek, fekünni fogtok a világ végeig.

Magyarok, ezelőtt ezer esztendővel megindult egy népfaj Ázsiából azon szándékkal, hogy fölkeresi a föld legszebb legtermékenyebb tartományát, s azt elfoglalja maradékai számára, soká, nagyon soká vándorolt e népfaj, míg azon tartományt megtalálta, de végre megtalálta, el is foglalta; és mikép foglalta el? négy, vagy öt álló esztendeig szakadatlanul harczolt, öt álló esztendeig hullott az ember, omlott a vér, mint a záporosó.

Magyarok, így szereztek meg számunkra őseink e szép tartományt, mert azok az Ázsiából jött vitézek a mi őseink.

Hét száz esztendeig élt szabadon a magyar nemzet itt új hazájában Hol jó, hol balszerenese érte, hol örült hol búst de mindig szabad volt.

Ekkor fölívta (a) Lotringi herceget, hogy fogadja el a magyar koronát, legyen Magyarország királya, s itt kezdődik a mi nyomoruságunk, mely háromszáz esztendeig tartott, egészen az idei tavaszig.

A magyar nemzet így szólt a Római császárhoz: „mi eddig tetszésünk szerint választottuk királyainkat, de abba bele untunk, mert minden új király választásánál olyan villongások történtek, melyek tetemesen gyöngítették hazánkat. Adadjuk neked, Római császár! neked és maradjunk a magyar koronát azon kikötéssel, hogy törvényeinket, jogainkat, szabadságunkat nem csak hogy meg nem sérted egy ujjal is, hanem azokat, mint szentségeket, védelmezni tartozol.“

A Római császár erre azt felelte: „Elfogadom a koronát, és én a magyar nemzetnek, a magyar nemzet törvényeinek, jogainak s szabadságának megtartója és védelmezője leszek.“

Ezt fogadta a Római császár, nem csak fogadta, hanem esküvel is megerősítette, s utána mondta ezt az esküt minden ivadéka, mikor megkoronázták, de ez es-

kút az öt környező Camarilla mindig kiádszotta.

Anyi bátorság nem volt a Camarillában, hogy nyíltan egyszerre azt mondta volna: „magyar nép, vége szabadságodnak, rab vagy, Ausztria rabja!” hanem csürés-csavarás, alattomos áskálódás és mindenféle ördögi mesterségek által oda vitte a dolgot háromszáz esztendő folytán, hogy minden törvényeinket fölforgatta, s kivetkeztetett bennünket minden ősi jogainkból és szabadságunkból.

Nincs az istennek olyan kezén-lában megkötözött népe, mint mi voltunk az utóbbi időben. A ki azt akarta, hogy véres halállal vesszen el, ne(m) kellett egyebet tennie, csak ezt a szót kimondania, szabadság. Így veszték el a vérpadon a legdicsebb hazafiak: Zrinyi, Frangepán, Nádasdi, Martinovics és mások számtalan.

Római császárok azt ígérték, azt esküdték, hogy barátaink, atyáink lesznek, és a helyett mik voltak?

Pénzünket, a magok zsebére rakták s ifjainkat elhurcolták osztrák katonáknak. Saját fiaink és testvéreink őrizték kivont karddal tömlőczünket, s e tömlőczártókat a mi pénzünkkel, a mi véres verítékünkkel fizette az ausztriai német kormány. Kinek olyan erős a lelke, hogy e pokoli gazságra meg ne döbbenjen?

De feljött az 1848-ik esztendő, úgy jött fel, mint egy új haragos csillag, a népek haragának csillaga.

A francia trónuson egy elvetemedett gaz király ült; Franciaország elkiáltotta magát, és e kiáltásra megrendült és összeroskadt a trón, s a hitszegő király rémülve szökött el, s most fején korona helyett átok van.

Követte Franciaország példáját Europa minden népe, fölkiáltott és fegyvert ragadott szabadságáért. Fölkeltünk mi is, magyarok, fölemeltük a szabadság eltiport zászlaját: Pozsonyban Kossuth, Pesten az ifjuság. Mint a mennydörgés, úgy

barsogott be Pécsbe a magyar nép sava: „Mi szabadok akarunk lenni, s akár szép szerével akár véres küzdelemmel, de visszavivjük elraholt ősi szabadságunkat!”

A bécsi német kormány nem mert ellenállani törvényes és igazságos követelésünknek és azt mondta: „Jól van kedves magyar nemzet, légy szabad, vedd kezeidbe régi jogaidat, mellyeket apródonként elloptam tőled; légy boldog.” Mink szerencsétlen könnyen hívő, mindenben bizó emberek vagyunk, kész pénznek vettük a szép szót és lefeküdtünk, mint a kinek legjobb rendben van szénája, s csak most ébredszünk, mikor a Kamarilla ismét összeszedte magát s azt kiáltja ránk: „A mit márcziusban engedtem nektek, az csak tréfa volt, most visszaveszem, s ti szolgálni fogtok nekem, mint eddig szolgáltatok, katonákat fogtok nekem adni, pénzeteket ide külditek Bécsbe, s azonfelül, minthogy nekem igen sok adósságom van, fizetni fogjátok adósságomnak egy részét, fizettek 200 millió forintot!”

Magyar nép ha van még istened és lelked, mit felelsz erre? nem kiáltja-e millióm és millióm ember ezt: „Nincs a világon az a hatalom, mely ismét elraholja tőlünk a szabadságot! a mindenható isten csak az életünket veheti el, de szabadságunkat nem!”

Vagy kételkedtek szavainkban? nem hiszitek, hogy mindez igaz, a mit mondunk? akkor mondjátok meg, mit csinál vad csordájával a magyar földön Jella-chich a horváth bán, kit ezen hivatalról a király egyszer már letett, aztán ismét bele tetette a Camarilla törvénytelenül, törvényeink sárba tapodásával! mondjátok meg ezt, mert már határainkon befül van Jella-chich és napról napra beljebb jön az országba, s azt hirdeti, hogy még az idén ő tart országgyűlést Pesten korbacsal és kancsukával

Magyarok, nem ennek végbevétele, hanem e szónak csak kiejtése is olyan vak-

merő szemtelenség, melyet Jellachich törkába saját vérevel kell befojtanunk.

De Jellachich és az ő czinkosai azt hirdetik, hogy ő a népek nem ellensége, sőt barátja. Van-e köztetek olyan együgyü golyhó, ki ezt elhiszi? Jellachich a bécsi osztrák kamarilla czimborája, zsoldosa, a bécsi camarilla pedig minden népek ellensége; már most hogyan lehetne az egy népek barátja, ki a népek ellenségének szövetségében és zsoldjában áll? ez képtelenség!

Ha azt akarjátok, hogy újra robotoljatok és dézsmát adjatok, hogy újra teherhordó állatok legyetek, fogadjátok szivesen Jelacsicsot és a vérengző horvát seregeket; de ha megesküdtetek, mint szabad nemzethez illik, hogy soha többé magatokat meg nem hajítjátok, hogy soha többé vállaitokra izzasztó és meggyalázó terhet nem vesztek, úgy föl, polgárok, föl küzdeni élet-halálra!

És ha Jelachich csak azt akarná, hogy szabadságunkat veszi el, de ő ennél többét, sokkal többet akar; az ő szándéka az,

hogy a magyarokat kiirtsa a föld színéről, hogy a magyar hazából Horvátországot csináljon.

De a magyarok istenére esküszöm, hogy ebből semmi sem lesz, ha a pokol minden ördöge segíti is! bizunk vitózségedben, magyar nép, hogy könnyebb lenne az égről a legmagasabb csillagot leszakítani, mint téged a földről kiirtani!

Föl hát magyarok, föl fegyverre! teremjen talpon minden ember, kiben még egy cseppecske van abból a vérből, mely nekünk ezer esztendővel ezelőtt e szép hazát szerezte.

Nekünk nincs a világon testvér nemzetünk, melytől segítséget kérhetnénk, mely segítséget adna; egyedül állunk, mint a magányos fa a pusztában; nem támaszkodhatunk csak az istenre és magunkra, de e kettő elegendő lesz arra, hogy örök időkre megmentjük a magyar nemzet életét és becsületét.

Petőfi Sándor,

az egyenlőségi társulat megbízásából.

Ferenczi Zoltán.

Czélzások és vonatkozások Petőfibre az 50-es évek lapjaiban.

VIII.

A Hölgyfutár 1857-diki folyamából:

»Füredi nagyon is birtokában volt hangerejének, a mit szép áriái közben gyakran tanusított. Jekelfalussy azonban szintén nem volt egészen jól hangolva; a karok meg épen többször hibáztak. Átalában ez előadás élénken juttatá eszünkbe a szinpad azon nehézségét, mit Petőfi e szavakkal fest:

A költő ir, hogyha kedve tartja,
A festő, hogyha kedve tartja — fest;
De a színészt befogják az igába,
Habár halállal sújtja őt az est.“

(H. F. 116-ik sz. 526-ik lap a »Kunok« előadása alkalmából.)

A „Névtelen szülők nevezetes fiai“ cz. rovatban Bernadotte, Shakespeare, Ney tábornok, Ország Mihály, Kini-zsy stb. között Petőfi is föl van hozva: »Petőfi atya mészáros volt.«

(H. F. 118-ik sz. 536. lap. *Vegyesek* között.)

»+ *Petőfi a dalok honában, szép Olaszországban is mindinkább ismeretes kezd lenni. Több költeménye jelent már meg sikerült olasz fordításban, többi közt hosszabb költe-*

ményei közül a „*Szilaj Pista*“ és „*Három sziv története*“, mikről az olasz szépirodalmi lapok a legnagyobb elragadtatással nyilatkoznak. E költemények a »Gazetta uff. di Verona« tárczájában láttak napvilágot, s fordítójuk ugyanazon jeles hazánkfia, ki b. Eötvös »Falu jegyzője«-t szinte lefordítá, s ki most hazaszeretetének az által adja fényes jeleit, hogy nagy költönket idegen népek előtt ismer-teti. E jeles honfitársunk *Helfy Ignác* mántuai tanár, ki lapjainkban ismét folytatni fogja érdekes olasz-honi sétáit.*

(H. F. 123. sz. 557. lap. *Buda-pesti hirharang* cz. rovatban.)

»... A frankfurti patricius fia, hogy Wetzlárba került, dacára azon aristokratikus izlésnek, mely miatt a mi Petőfink Göthét soha sem szenvedhette (magunkról nem szólok, mert mi e tekintetben Petőfit utánoztuk s én részemről bevallom a »*mea culpát*«) nem kereste e lovagi köröket; ő demokrata volt mint minden fiatal ember« etc.

(H. F. 133-ik szám. 603. lap. *Irodalmi szemle* cz. rovatban, Székely Józseftől.)

»Petőfi a türelmet »a birkák és szamarak dicső erényének« nevezé, a mivel kétségkívül szertelen prózai dolgot akart mondani; ellenben a németek egyik *költői* közmondása szerint »a türelem rózsát terem.«

(H. F. 153. sz. 687. l. *Graefenbergi levelek*. III. Vadnay Károlytól.)

»Petőfi »*Szilaj Pistája*« ki hűtlen kedvese s ennek szeretőjével fölfordítja a csolnakot, a napokban más kiadásban Pest közelében is majd előadta magát. Egy molnárinas ugyan is csupa szerelemfélétségből azt tette,

hogy kifúrta alól a malmot, ennek elsüllyedését ohajtván elérni. Szerencsére azonban a tény hamar észre-vétetvén, eredményében meggátolta-tott.*

(H. F. 155. sz. 696. lap. *Buda-pesti hirharang*.)

»... Csak egy találkozásomat em-litem még meg, mely utazásomban történt. Bádenben a magyar journa-listika által megtámadott *Kertbeny*-vel ismerkedtem meg, ki *Holtey* ismeretes drámairót ment meglátogat-ni Grácba. — Ámbár meg van sért-ve a magyar sajtó által s elkedvet-lenítve elkezdett pályáján, melyen a magyar irodalomnak akart szolgálni — el nem feledhetve a hont, de el-feledve a bántalmakat, most újlag a magyar irodalomnak szenteli tevé-kenységét. Jelenleg sajtó alatt van tőle *Petőfi* válogatott számos hátra-hagyott, s egészben újra átfordított költeményeinek egy füzete, mely kö-rülből 600 költeményt tartalmaz, s melyhez előszót *Bodenstedt* egyik legjelesb német író közöl, még *Ar-min Bettina* darmstadti szellemdús író nő egy — *Petőfi* lángszellemét dí-csőtő költeményt csatol e füzethez.*

A szerkesztő a fennebbiekhez a következő megjegyzést fűzi:

„*) *Kertbeny* ur iránt a magyar journalistika elég méltányos volt, a midőn alkalmat adott rá; hogy pedig egyes tévedései, sőt hibái ellen kikelt, ez nem oly dolog, a mi felett érzékenykedni lehetne. Sokszor még az érdemeset is hamis nézpontról mutatják be. Szerk.“

(H. F. 157. sz. 703. l. *Tárcza-level* *Gleichenberg*ből. Gajzágó Lászlótól.)

»*A gróf László Kálmán* által »*Kolosvári Közlöny*« részére kitűzött beszélypályadíjat fiatal írónk, *Halmágyi Sándor* nyerte meg »*Saphira*«

című novellájával. Jegyezzük meg jól, nehogy később azt mondja valaki, hogy ezt a díjat Saphir nyerte meg Halmágyi című novellájával, a miként a társas életben hallani lehet, mikor Petőfiről van szó, hogy ugy-e az az, a ki Vörös Mártont (Vörösmartyt) írta.

(H. F. 165. sz. 736. lap. *Buda-pesti hirharang.*)

»... Jobban örültünk azonban mégis ama derék fiatal mágnásnak, kivel a napokban váratlanul találkozáink. Ez *Wimmersperg Ferdinánd* (Bonyhádról), ki nemrég Poroszországban egy szép majorátust örökölt, s most nejével itt közel lakik — *Pettervitzben*. A derék báró örült, hogy találkozott velünk, s azonnal sietett a gräfenbergi magyar könyvtár alapítói közé lépni; s általában e szép vidék, jó emberek, s rendezett gazdasága sem feledtetik el vele szülő honát, s visszakészül ismét szép Magyarországra, mert azt tartja, a mit *Petőfi*:

„Ha a föld isten kalapja,
Hazánk a bokréta rajta.“

(H. F. 166. sz. 740. l. *Még egy levél — Landekből*. Vadnai Károly.)

»... A költők szemök világa nélkül is *látnokok* maradnak. Homér, Ossian, Milton — e nagy költők mind vakok voltak, *Petőfi* szerint:

Szemfényeiket tán
Lelkők lobogó tüze, vagy önnön
Dicsőségük ragyogása vevé el.“

(H. F. 201. sz. 882. l. *Külföld.*)

»+ *A kath. legényegylet* mult kedden tartá meg megnyitása évnapiját. Az igénytelen ünnepély egy részét szavalmányok képezék, s többi közt *Petőfi* kedélyes »Vándorlegényét« is elszavalák.

(H. F. 206. sz. 905. lap. *Buda-pesti hirharang.*)

»* *A magyar hölgyek szépsége* világhírű, mert a mint *Petőfi* éneklé:
Hol terem több jó bor és több szép
leány,
Mint itt belül Magyarország határán!“

(H. F. 209. sz. 918. l. *Külföld.*)

»A *Petőfi* »Honfi dal«-ára kitűzött zenedei pályázat igen ünnepélyesen fog eldöntetni. A legjobb mű nevezetesen egy december nyolcadikán tartandó muzeumi hangversenyben fog eljátszatni, s a jeligés levél fölbontatván, a pályanyertes ott nyilvánosan fog *megkoszoruztatni*, vagy jobban mondva megaranyoztatni. — Természetes, azt föl se tethjük, hogy a pályaművek szerzői boldog reményeiktől vezetve, jelen ne lennének.

(H. F. 254. sz. 1107. lap. *Buda-pesti hirharang.*)

»+ *Petőfi* »Honfi dal«-ára a zenedében a nyertes pályaműn kívül, még két zeneszerzemény küldetett be. Egyiknek jeligéje: »musica noster amor«, a másiké: »nehéz ugyan magyar gondolatokat művészileg zenére tenni, de még nehezebb egy magasztos költeményre egyszerű, rövid, népies, s a költemény szellemét mégis kifejező zenét írni.«

(H. F. 255. sz. 1111. lap.)

»... *Simonffy* pedig — kinek sikerült népdalai eléggé ismeretesek — *Jókai Dózsa Györgyéből* a hegedűs költeményeire és *Petőfi* »Honfi dal«-ára irt zenét etc.«

(H. F. 295. sz. 1285. lap. *Buda-pesti hirharang.*)

Csernátóni Gyula.

Adatok Petőfi követjelöltségéhez.

VIII.¹

A követválasztásról a *Reform* (1848. 191. l. jun. 25. 24. sz.) a következő cikket közölte:

Követválasztási botrány.

A szabadság aligha tapostatott nálunk valaha oly aljas, minden emberjogot sértő módon, mint azt néhány lázító a Kunságon Petőfi Sándor mint követjelölt ellen elköveté. Csak hitvány gaz lehet képes a szabadságon elkövetett ily büntett fölött elménczkedni; csak alávaló hazaáruló lehet képes oly tettet helyeselni, mely kevés szabad institutióinkat a leggyalázatosb, legállatibb aljasság' mocsárába rántja le. Igérők, hogy Petőfi' nyilatkozatát közlendjük lapunkban, mert melyik becsületes lap, melyik csak *félíg meddig becsületes* szerkesztő, írjon az *magyar* vagy *német* nyelven, nem fogná teljes joggal rosszalni a vad durvaság és gaz cselszövény azon galád tettét. — Azonban terünk' szűkvolta miatt be kell érünk avval, azon nyilatkozat' tartalmát kevés szóval adni, melyben Petőfi az igazsághoz hűn előadja — hogy őt hazug gyanúsításokkal halmozák, orosz kémnek kiálták, az ellenpárt emberei által agyonütéssel fenyegették, a választás' helyéről erőszakkal eltávolították, magának népgyűléseni igazolását a nép előtt a bíróságtól, a más helységek- s városokból a választóhelyre indult választókat be nem bocsáták, ha csak agyon nem akarják magukat veretni. — Így értik ezen gyalázatos csuszomások és tényérnyalók a szabadságot, ily eszközök által kényszerítik visszavonulni a szabadság' bajnokát

a küzdterről. A Petőfi helyett megválasztott *papfiát* az igazolóbizottmány mindenestre vissza fogja vetni. Szükség, hogy a nép' képviselői szabadon, törvényesen, nem pedig törvénytelen állati módon választassanak.

Petőfi' nyilatkozatának megerősítéseül közöljük a Nemzetiből a következő tudósítást:

Kunság, jun. 15. A szabadszállás kerületbeli választás a mai napon tartatott meg.

A polgárok' nagy száma nem akarja a választást törvényesnek elismerni, miután az illetők' részéről sok törvénytelen lépés követtetett el a végrehajtás előtt és alatt.

A választók pedig csak akkor érdemlik meg valójában a szabad nevet, ha egyik a másik' jogkörét megcsonkítani nem ügyekszik, ha a többség legalis uton alakul, s el nem zárja a tért a különböző véleményű és nézetűektől sem.

A fülöp-, szabadszállási, és kunszentmiklósi urak nagyrésze, miként azt 200 s néhány polgár panaszképpen s a választás' megsemmisítése végett is előterjeszté a minisztériumnak, a kunszentmiklósiak és laczháziak követjelöltjéről *Petőfi Sándorról* minden kigondolható becstelenítő rágalmat terjesztettek a nép között, hogy *P. lázító' hazaáruló*, orosz-kém (de csak mégsem *táblabíró*??) és a pokol tudná, még mi nem, szóval hogy ő oly ember, kinek nemcsak megbuktatását, hanem elfogatását és agyonveretését is jó néven venné a minisztérium, s az egész nemzet. Szegény Petőfi! bezzeg ezek nem a képedet akasztanak föl . . . sok is a te bünöd: míg hosszú télen át ujjaid a fagytól megdermed-

¹ I—VII. sz. alattiakat I. Pet.-muz. 1890. V—VI. és 1891. I—II. füz.

tek, forró dalokat irtál a népnek; de a nép, kit imádsz, hálátlansággal nem is keserít meg tégedet; de van egy faj, mely még most is minden perczen nyakára hág ármányaival ha akarja, eddig szijat vágott a szegény pór' hátából, most már ostort fon belőle, s a nép ismét eszköz öntudatlanul, a jogérzet még nem emelhetette föl őt annyira, hogy ezen néhány zsarnokocskát a régi posványba vissza ne süllyeszthessék.

A ráborított vádakat Petőfi megakarta czáfolni a szabadszállási és kunszentmiklósi nép előtt, de mindkét helyen a szabad felszólalástól a helybeli tanács által eltiltatott.

Midőn a választás' kitűzött napjára Petőfi Sándor a választó kerület' főhelyén a városházánál megjelent, az ellene fölbőszített nép is rögtön ott termett fölfegyverzetten, lépésük ingatag vala, mert a másik követjelölt által nappal és éjjel folyvást itattatott; a nép zugva ugyanazon vádakkal tetézte el P-t, mivel az urak; hát még most sem tud a nép a maga szájával enni? agyonveréssel fenyegették, ha azonnal körükből el nem távozik.

Petőfi a helybeli főbirót, mint a követválasztási bizottmány' elnökét felszólítja, hogy ő a történhető bal esetért felelős; mire azt felelték, hogy ha tüstént el nem takarodik, életéért sem felelnek!

Népköltő! ez a kísértés' nehéz órája volt, rád rohan a nép, melynek szived' véréből irtál dalokat; életedet akarja venni, melyet egészen neki áldoztál, s Petőfinek szive majd meghasadt, de a haragnak árnyéka sem volt abban, mert hiszen ő a népet büneiben is szereti!

Petőfi elkeseredten elfogadá a távozási ajánlatot. A város kocsi rendelt számára, mely a nép' emberét,

a szabadság rettentetlen bajnokát, elcsavarogva saját népe között, szabad hazában, dülő tolvajutakon ragadá el a dühöngők elől.

Midőn a kunszentmiklósi és laczházi polgárok Szabadszállására beértek, követjelöltük már nem volt ott többé, ők az odavaló szabad választók által azzal fenyegettetek, hogy agyonverik, ha szavazni mernek menni; ezen fenyegetésekre Petőfinek minden áron törvényesség- s rendre intett pártja, egypár szitkot bajsza alatt elmormolván, visszafordult, kiváltképen midőn a birák is akként nyilatkoztak, miszerint ők tárczáikat rögtön leteszik, ha egy is Petőfire mer szavazni. Biró uraimék! így kell győzelmet szerezni a jó ügynek?

Ujabbán a törvénysértők azzal állnak elő, hogy a Petőfi párt ugyis világos kisebbségben volt, mire a bajlakodás? köszönjük igen szépen, midőn a főbiró parancsára, a választásra indulni akaró laczháziaknak a kez, s menés helyett a szilaját terelek kocsija elibe, annyira hogy tömérdeken honn kényszerültek maradni.

Ily eszközök és fortélyok a győzelemről minden dicset levonnak.

A jogaiban megsértett párt petí-tiójában azt is kinyilatkoztatja, miszerint ha ők e részben orvoslato-t nem nyereendek, a nemzetőri szolgálato-t mindannyian odahagyják. Már ez nem megy.

A honpolgár' jogainak csonkítása, birói elégtételt követel, — de hazafiui kötelességétől azért senkit föl nem ment.

IX.

Leginkább védelmébe vette Petőfit, bárha alig volt lap, mely ne sajnálta volna bukását, a *Marcius Tizenötödike*. Ebben több cikk je-

lent meg Petőfi érdekében, vagy Nagy Károly ellen. *Csernátoni Lajos* a 97. számban (jul. 6. 388. l.) a következő cikket írta:

Oh te 226-ik számú ház a Lipót utzában, nagyok és borzasztók lehetnek a te büneid, lakóid közt sok incarnatus pecsovicznak kellett lenni, s kronikád az oeule de boeufes scandaljait nevelhetné: hogy illy hallatlanul kell lakolnod.

Oh kétszer boldogtalan 226 ik szám a Lipót utzában, milly nagy és végetlen lehet haragja feletted a villámos égnek, hogy illy poenitentiat mért rád. —

Oh háromszor sajnálatra méltó 226-ik számú ház a Lipót utzában — melly magadban rejtéd Szabadszállásnak az ő képmutatóját, ki 15 pengő forinton, háromnap hallgatásért fizetett diurnumon, képviseli a Pesti Hirlap hirdetései közt, hogy mennyire humanus, szelid és mivel lélekkel bírhatna, ha nem lenne olly faragatlan, goromba és műveletlen mint millyennek magát mutatja. —

Hát erre fizetik önt választói, hogy magát pénzőkön tegye nevetségessé és megvetetté?

Uram, Uram Nagi (y) Károly uram! az Isten nem ver bottal.

Alig hihetjük, hogy a jóságos isten elég istentelen lenne szegény Eva anyánkat — egy excessusért — önhöz hasonló utódban is sujtolni, s meg vagyunk győződve, hogy ön származás fája a teremtés elsőbb napjaira ér fel, midőn a jehova teremtett ugyan sok mindenféle bogarat de — embert még nem.

Ön utoljára is a Plato embere; egy tollatlan, kétlábú meztelen teremtmény, ki — kék átilában jár.

Ugyan nemes Nagi Károly, hogy jutott önnek eszébe olly nemtelen kis cikket írni, s a mi több 15 sage

tizenöt pengő forintot fizetni képviselői tekintetének önmaga általi bepiszkolására.

Bizony mondom, önnek jobb lett volna nem születni, mert így nem lett volna Szluha embere, nem fordított volna köpenyt közelebbről, nem itatta és fanatizálta volna a népet, lett volna képviselő (mi notabene adhoc sub judice est) s következőleg nem irt volna egy örökös meggyaláztatásba, azon felül háromnap diurnumba kerülő cikket, melly küldői előtt gyönyörű kis mutatványul szolgálhat vikszolatlan lelkének az ő gorombaságáról, ezen első képviselői kellékről.

Vagy tán a volt önnek célja, hogy a Marciusba jöjjen; no hiszen ezt elérte. Bizonyos lehet felőle, hogy önről időről időre meg nem feledkezünk.

Még tán dicső verset és prosopeat is fogunk önre írni, s általában gondunk leendő politicalai fáradozásait őrszemekkel kísérni.

Oh képmutató!

Csernátoni.

X.

Ugyanott Kapuczinusfi aláírással (393. l. 98. sz. jul. 7.) a következő cikk jelent meg:

Elegia.

Nagy Károlrul.

Van a kis kunságban egy nagy falu, kinek neve Szabadszállás; ebben a Szabadszállásban van egy vaskalapos kálvinista esperes, mellynek neve Nagy Samu, az ő fiának Nagy Károlnak ides apja. —

Nem hiába pedig neve Nagy Samu, mert megüti a tizenhat markot, és van neki nyaka, de vastag, miként Luther Mártonnak, mellyért is az ő nyakasságával fölülhaladja Calvinus

Joannest, mintha csak az uristen is esperesnek teremtette volna! —

Hallottuk az ő szép tulipános és sárgapitykés szavait a superintendentialis gyűlésben, és gyöngyörködénk az ő esperesi stylusában, mellynek igéi szakasztott a bibliáé azon bibliáé, mellyből baltaélen fűtyörész az alföldi csikós.

Az ő kis Nagy Károl fiának e gyűlés volt utósó képezdése, a holott is az édes tátítól eltanulá ama pirospipókos és csattagós oratori lingvát, mellynek három generatióra kiható színei ott pironkodnak a Pesti Hirlap hirdetései közt, a szánalomra méltó szerkeztő-pár tudta és akarata nélkül.

Ó Károl, Károl, te kálvinista öspörös Károl, mennyi szép remény csingalózkodott a te nagy nevedhez a kunságban!

Te candidatusa a coadjutor-kurátorságnak.

Candidatusa a táblabírói tekintetes corpsnak.

Nagyreményű kunkapitány — osztályfőnök — állodalmi titkár — s tudja a jó ég idővel tán minister is!!!? így kellett-e magadat tönkre silányítani?

Ime, most csak egy kis képviselő vagy, képviselője szép kunságnak, három esztendeig — ha előbb haza nem lóditanak —; de örökös képviselője ama szennyes irománynak, mellynek megérdemlenéd, hogy betűi a hirlapról levétetvén eltörölhetlenül hátadra süttessenek.

Te képviselő lettél hivatás nélkül, és eljövén Pestre, meggyalázád a te familiáris nevedet, mellyet édes apádtól kaptál, az által, hogy litteratorrá lettél, föllépve a Pesti Hirlapnak plakátrovatában, mellyet a lapkihordó szerkezt.

Ó te nagy és nemes familiából

való Károl, képviselője a kun tek. rendeknek, és öspörös apád nagyhordóju pinczéjének, öleld és puszd meg a te briliántos kollegádat Bezzeredy Kricsit — és halj meg.

És ti Szabadszállásnak népe, te gyétek őt spiritusba apjával együtt, s adjátok át a muzeumnak, hogy az unokák ujjal mutassanak rájuk, mondván: ime a vastagnyakuság s gögnek megtestesült képe — két példányban itató (!) papírra nyomva.

Te pedig Szabadszállás, melly egy magyar költőnek nem adál szabad szállást, vedd el büneidnek méltó jutalmát istentől, és legyen belőled tót falu, még pedig lutránus!

Kapuczinusfi.

XI.

Ugyanott a 106. számban (jul. 17. 425. l.) a következő levél olvasható Petőfihez:

Levél Petőfi Sándorhoz.

Czepléd, július 8. 1848.

Kedves polgár! hasznos vagy haszontalan lesz levelem? ... én minden esetre kötelességemnek teszek eleget. Városunkon utazott át a fülöpszállási deputatio, melly Jász-Berevénybe tisztujítás végett volt kiküldve, minthogy éppen esté érkeztek hozzánk, volt alkalmunk velök bővebben szólhatni. Előhoztuk nekik önt, a választást és a meggyaláztatást s mostuk őket. A jegyző (a deputatio feje) adta a tont, a többiek utána mondták: miért tolakodott Petőfi? csupán egy nem mondta utána, kinek neve Herpai János, ez mindig hallgatott. A vita hosszasan folyt, végre felszólt Herpai ekképen:

»Édes uraim, én már régen hallgatok és azt látom, hogy az idevaló urak egészen másképp beszélnek, mint a szabadszállásiak. Azt mondják az

én députatus társaim: miért tolakodott Petőfi? én pedig azt kérdem: hát Nagy Károly miért tolakodott?»

Egy députatus hang: »Nem tolakodott!»

Herpai: »Nem tolakodott? hát miért járt Fülöpszállásra hozzánk minduntalan posta, hogy csak Nagy Károlyra szavazzunk, lesz jó ebédünk és enni inni?»

Egy deputatus: »Nem jól emlékszik, bátyám uram!»

Herpai: »Egyik lábam a koporsóban, egy szót sem hazudom, isten engem úgy segítjen! (e szavait megtapsoltuk.) Én magam is Petőfire akartam szavazni, mert úgy gondoltam, hogy a ki olyan sok szép verset ír — mert én gyakran olvasgatom — és a ki a tavasszal marciusban olyan bátran mert a nép mellett beszélni, és még sem bántották ez ideig, annak bizonyosan nagy embernek is kell lenni, mert ő szegény ember fia, hogy merne hát olyan bátran beszélni, ha neki nagy esze nem volna? El is mentem választáskor Szabadszállásra, de már a sok részeg szabadszállásiaktól nem is le-

hetett szóhoz jönnöm; azt mondták: még Petőfit sem hallgatták ki, mind Nagy Károlyt kiabálta.

Egy deputatus: »Nem voltak azok részekek.»

Herpai: »63 esztendő vagyok, már megesküdtém, hogy nem hazudom; mind igaz, édes urak, a mit mondok. Mikor a pap házához jutottam, láttam, hogy a kapuja ki van nyitva, s a sok részeg ember ott a földön hömpölyögve kiabálta: éljen Nagy Károly.»

Kedves polgár! előttem fekszik azon cikk, mellyben önt Nagy Károly mindaddig gazembernek lenni mondja, míg ön be nem bizonyítja azt, mit ellene ön az összes magyar hirlapokban közzé tett. Ime én szolgállok egy adattal; az öreg Herpai alkalmasint többet adhat, alkalmasint ki fog tűnni, ki a gazember? — Míddön ezeket önnek írom, a haza az igazság és azon tiszteletnek teszek eleget, mellyel ön iránt olly határtalanul viseltetem.

Vágó Károly m. k.

Czegléd polgára.

Közli: *Ferenczi Zoltán.*

Vonatkozások Petőfire a „Charivari“-ban.*

A „Charivari“ 1848. július 15-ikén megjelent 5-ik számában a következő hirdetés olvasható: »Tudomásul. *Melles György* előbb Petőfi Sándornál inas, több apróságok elorzásával megszökve, előttem idegen, nálam egy napig mint kihordó alkalmaztatott. De nálam

*) A „Charivari“ (Dongó) című élcslap megjelent 1848-ban, Budapesten. Szerkesztője volt *Lauka Gusztáv*, kiadója pedig ugyanő a Szerelmei Miklós társaságában. Közlebről a gr. *Andrássy Manó* halálakor emlegették sűrűbben, mint a ki szintén több képet rajzolt belé. Ugyanekkor *Lauka Gusztáv* szólt róla, s a többek közt megemlíté, hogy tudomása szerint egyetlen teljes példány a szegedi könyvtárban van belőle. Az „erdélyi muzeum“ könyvtárának általam használt példánya nagyon hiányos.

nyilvános tolvajt letartóztatva, az illető hatóságnak átszolgáltatni. Pest jul. 14-én. 1848. *Lauka Gusztáv.*⁴

» — Nagy Károl kistűszállási követ Petőfinek a párbaj megemlítésekor bot fegyvert ajánlott. A kis hamis! Ismét a régi fegyvert szerette volna választani, mellyel a követséget elütötte. — Nyulhus neked komám, de bőröstől. (Charivari, 1848 jul. 19. 6-ik szám.)

Az 1848 jul. 22-ről keltezett 7-ik számban egy, az egész oldalt betöltő kép van a következő aláírással: Csak gondolkozzunk most azon, hogy mikép lehessen mennél előbb, a' kiadandó hirlapunk-

nak oly hatalmas nevet adni, a' mely által legalább egy millió előfizetőkre számolhatnánk. A kép háttérében egy könyves szekrény látszik. Ez alatt egy pamlagon Kemény Zsigmondhoz hasonló alak hever és ásít. Mellette egy púpos emberke ül a széken (P. Horváth Lázár?) egyik kezében pálczát tartva. Az asztalra egy Kossuthkalapos, szakállas és szemüveges alak támaszkodik, mutató-ujját az orrára téve. Baloldala felől sугár, francziás öltözetű és kinezésű fiatal ember (Pálffy Albert?) néz kétségbeesetten maga elé. Az előtérben egy széken feszengve és fejét hátra szegve egy *Petőfi*hez hasonló alak látható.

Csernáttoni Gyula.

Petőfi művei a folyóiratokban. 1842—1849.

(Első közlemény.)

1842.

Athenaeum. I—II.¹

I. A' borozó. Petrovics Sándor. (I. 966. l. 61. sz. máj. 22.) 2. Hazzámban. Petőfi Sándor.² (II. 430. l. 54. sz. nov. 3.) 3. A' bujdosó. Petőfy Sándor. (II. 532. l. 67. szám. decz. 4.)

1843.

I. *Életképek.*³

I. Az utósó alamizsna. (Romancz.) Petőfitől. (II. 270. l. III. füzet. szept.)

II. *Regélő.* I.⁴

I. Viz és' bor. (44. sz. június 1. 1388. l.) 2. Én. (47. sz. jun. 11. 1481. l.)

¹ Kiadják Schedel és Vörösmarty. Szerkeszti Bajza.

² Ez az első költeménye, mely Petőfi név alatt jelent meg

³ Szerk. Frankenburg Adolf.

⁴ Kiadja s szerkeszti Garay János.

III. *Athenaeum.* I—II.

I. A' Dunán. (I. 94. l. 2. szám. jan. 30.) 2. Emlékezés. K.... Vilmoshoz.¹ (I. 181. l. 4. sz. febr. 28.) 3. Vadonban. (I. 285. l. 6. szám, márcz. 30.) 4. Nép dalok. I—II.² (I. 383. 8. sz. ápr. 30.) 5. Távolból. (I. 522. II. sz. jun. 15.) 6. Az első szerep. (I. 524. u. ott.) 7. Irói jogtapodás a' Regélőben. (537. l. u. ott.) 8. Halálvagy. (II. 35. l. 1. sz. jul. 15.) 9. Disznótorban. (II. 83. l. 2. sz. jul. 30.) 10. Nép dalok. Pönögei Kis Pál. I—V.³ (II. 165. l. 4. sz.

¹ K.... Vilmos barátomhoz.

² I. Hortobágyi korcsmárosné.... II. Mi haszna, hogy a' csoroszlya ...

³ I. Ki vagyok én? nem mondom meg... II. Érik a gabona.... III. Lánggal égő teremtetted.... IV. Befordultam a konyhára.... V. Hejh, nekem hát vigasztalást mi sem ad....

aug. 30.) 11. Felköszöntés. (II. 275. l. 7. sz. szept. 30.) 12. Petőfi Sándorhoz. Pönögei Kis Pál. (II. 353. l. 9. sz. nov. 15.) 13. Szeget szeggel. (II. 422. l. 11. sz. decz. 15.)

1844.

I. *Regélő*. I. Kiadta s szerkeszté Garay János.

I. Ivás közben. (32. sz. 502. l. ápr. 21.) 2. Egy estém otthon. (40. sz. 632. l. máj. 19.)

II. *Honderű*. II.

1. Honfidal. (78. l. 5. sz. aug. 3.) 2. Az alföld. (215. l. 11. sz. okt. 5.)

III. *Pesti Divatlap*. I. *énegyed*. Szerkeszti Vahot Imre. (1844. jul. 1—szept. végéig.)

1. Levél. — Kerényi Frigyeshez. — Pest, jun. 25. 1844. (43. l. 2. sz. jul. 2-dik hete.) 2. Kedves vendégek. (73. l. 3. sz. jul. 3-dik hete.) 3. A boldog pestiek. (108. l. 4. sz. jul. 4-dik hete.) 4. Jenny. (Francia beszély.) (5. sz. aug. 1. hete, 129. l. 6. sz. aug. 2. hete, 167. l. 7. sz. aug. 3-dik hete, 200. l.) 5. Színházban. (Elegia.) (5. sz. aug. 1. hete, 142. l.) 6. Javulási szándék. (6. sz. aug. 2-dik hete, 176. l.) 7. Néprománcz. ¹ (7. sz. aug. 3-dik hete, 200. l.) 8. Poharamhoz. Pönögei Kis Pál. (8. sz. aug. 4-dik hete, 235. l.) 9. Irtóztató családás. (U. ott.)

Elvégezém az én szívemben,
 hogy magamat adnám borítalra.
 Biblia.

10. Néprománcz. ² (9. sz. aug. 5. hete, 267. l.) 11. Czáfolat. ³ (278. l. u. ott.) 12. Bucsú a színészettől. — Junius végén 1844. — (10. sz. szept. 1. hete, 298. l.) 13. Nép dal. ⁴ (11. sz. szept. 2. hete, 324. l.) 14. Egressy Gáborhoz. (12. sz. szept. 3.

¹ Megy a juhász számaron....

² Fördök a holdvilág az ég tengerében....

³ L. Pet.-muz. 1888. 126—129. l.

⁴ Ezrivel terem a fán a meggy....

hete, 366. l.) 15. Nép dal. ¹ (13. sz. szept. 4. hete, 396. l.) 16. Nagybatyám és ipam. — Német novella. — (12. sz. szept. 3. hete, 357. és 13. sz. szept. 4. hete, 388. l.)

II. *énegyed* (okt.—decz.):

17. Ambrus gazda. (14. sz. okt. 6. 4. l.) 18. Álarozos bál. — Francia beszély. — Dumas után. (U. ott.) 19. A helység kalapácsa című, sajtó alatt levő hősköltemény töredéke. (15. sz. okt. 13. 21. l.) 20. Halvány katoná. (16. sz. okt. 20. 40. l.) 21. Zsuzsikához. Pönögei Kis Pál. (U. ott. 42. l.) 22. A leánykákhoz. (17. sz. okt. 27. 54. l.) 23. Takarékoság. (18. sz. nov. 3. 72. l.) 24. A nap házasesete. (20. sz. nov. 17. 100. l.) 25. Batthyányi és Károlyi grófnék. (21. sz. nov. 24. 115. l.) 26. Hozzá. (22. sz. decz. 1. 138. l.) 27. Szerelem gyötrelme. (Egy szöke hölgyhöz.) I—II. ² (23. sz. decz. 8. 147. l.) 28. Csokonai. (24. sz. decz. 15. 166. lap.) 29. Védeyleti dal. (utolsó szám, decz. végén. 181. l.) 30. A természet vadvirága. (Dardanús-féle kritikusaimekhez.) (U. ott. 192. l.)

IV. *Aradi vészlapok*. ³

I. Vándor élet. (46. l.)

Jelige: Szabad az életünk,
 Adót nem fizetünk,
 Lakunk az égi bolt, stb.
 Szigligeti.

Jegyzet: Mellette fametszvényben a „Vándor élet“ cz. kép Barabástól. Rajz. Barabás Metsz. Riedel.

2. Nép dalok. I—II. 294. l. (I. Mi foly ott a mezőn? II. Virít a kikircs — címűek.) 3. Hiu terv. ⁴ (390. l.) 4. Dal a szivarról. ⁵ (404. l.)

Ferenzi Zoltán.

¹ De már nem tudom, mit csináljak....

² I. Volnék bár.... II Az én szerelmem....

³ Aradi vészlapok. Kiadta Császár Ferencz Pesten. 1844

⁴ Utóbb „Füstbe ment terv“ cz. a.

⁵ Utóbb „Szerelmem és pipadal“ cz. a.

Gyulai Pál kiegészítő adata a „Helység kalapácsa“ megjelenéséhez.

Az 1889-ki Pet.-Múz. I-ső füzetének 37. és köv. lapjain Ferenczi Zoltán »Adatok Petőfi műveinek megjelenéséhez« cz. cikkében »A helység kalapácsa« ról megírja, hogy Petőfi nem vette föl az 1847-iki »Összes költemények« közé — és ezután így folytatja: »Ennek okát föffejtve még nem olvastuk, Gyulai a Petőfi Vegyes művei előszavában nem érinti« stb. Ferenczi azonban az egykorú »Jelenkor« 1847-iki 40-ik számában megtalálja es közli is a kihagyás valódi okát, a mely abban áll, hogy Geibel könyvárus, a Helység kalapácsának első kiadója nem akarta átengedni az illető művet az Emich-féle teljes kiadás számára, a miért »e mű Petőfi egyezésével minden időkre kihagyatott.« A Jelenkor ezért — az írói jogokra vonatkozó törvény hiányában — nyilvánosan megrója Geibelt, a melynek következtében kon-

statálja Ferenczi, hogy a Helység kalapácsa tehát *nem a rosztaló kritikkák következtében* maradt ki az Összes költemények közül, mint a hogy általánosan hitték.

A Geibel viselkedésének illusztrálására igen jellemző adatot beszél el most Gyulai Pál egy hozzám intézett magánlevélben, a melynek közlésével úgy hiszem, hogy nem követek el indiskréciót. A Helység kalapácsára vonatkozó rész, a mely a kérdést végleg tisztázza, ennyi:

»... A mű azért maradt ki, mert Geibel, a kiadó, nem engedte át neki, mivel még számos el nem kelt példánya volt. »Kolopács geb' ich nicht« — mondá Petőfi-nek, a ki ezt Pákh előtt is nevetve beszélte el.«

Csernátoni Gyula.

Bibliographica.*

(Második közlemény.)

XIV. Az 1847-diki kiadás:
I. oldal: *Petőfi Sándor* | *Összes költeményei.*

Czímlap: (III. old.) *Petőfi* | *Összes Költeményei.* | Egy Kötetben.

Pest, Emich Gusztáv sajátja. | 1847.

IV. oldal: ?

Szabadság, szerelem!
E kettő kell nekem.
Szerelmemért föláldozom
Az életet,
Szabadságért föláldozom
Szerelmemet.

V. oldal: *Tisztelet És Szeretet* |

Jelül: *Vörösmartinak* | *Ajánlva* |
A Szerző Által.

VI. oldal: Nyomt. Beimelnél.

A költő aczélba metszett arczképevel, mely alatt a költő névalírása facsimileben áll: *Petőfi Sándor született január 1. 1823.* A kép jelzése balról: *Barabás Miklós raj.* Jobbról: *Tyroler J. acz. m. Pesten.* Nagy 8°. Elöl 3 számozatl. levél, 538 l. és a tartalom 3 számozatl. levél. Az I-ső lapon ez áll: *Elbeszélő költemények.* A 105-diken: *Kisebb költemények.* Van benne 5 elbeszélő

* Első közleményt I. Pet.-muz. 1890. 349. l.

költemény: Tündéralom, Salgó, Szerelem átka, Szilaj Pista, János vitéz. Kisebb költemény 1842-ből 13; 1843-ból 32; 1844-ből 123; 1845-ből 158; 1846-ból 128. Összesen 459 költemény. Az 538. oldalon ez áll: *Vége az 1846-dik évnék.*

XV. Az 1848-diki 2 kötetes kiadás:

I-ső kötet, I-ső oldal: *Petőfi Sándor Összes Költeményei. 1842—1846.*

III-dik oldal: *Petőfi Sándor Összes Költeményei 1842—1846.* I. kötet: 1842—1844. Második kiadás. Pest. Emich Gusztáv sajtója. 1848.

IV-dik oldalon a Petőfi jelszava, mint az 1847-dikiben.

V-dik oldalon: Tisztelet És Szeretet | Jelülül | Vörösmartynak | Ajánlva | A Szerző Átal.

A költő aczéba metszett arcképpel. Az arckép ugyanaz, mint az 1847-diki kiadás előtt, de kisebbített alakban újra van metszve. Alatta a költő aláírása facsimilében: Petőfi Sándor. Alább: Tyróler nyom. Pesten. A kép jelzése balról: Tyróler m. Jobbról: Barabás r.

Az I. lapon: *Elbeszélő költemények.* A 145-diken: *Kisebb költemények.*

A II. kötet I. oldal: *Petőfi Sándor Összes Költeményei 1842—1846.* II.

Az V. oldalon az ajánlás Vörösmartynak, a VII-diken a címlap: *Petőfi Sándor Összes Költeményei 1842—1846.* II. kötet: 1845—1846. Második kiadás. Pest. Emich Gusztáv sajtója. 1848.

A VIII. oldalon: Petőfi Sándor *Összes Költeményei.* II. Kötet.

Az utolsó lapon: Pesten, nyomtatott Beimel Józsefnél. 1848. Kis 8°. I. Elől I—IV. számozatl. levél,

390 l. és tartalom 2 számozatl. levél. II. Elől I—IV. számozatl. levél, 369 l. és a tartalom 3¹/₂ számozatl. levél. E kiadás betűi ugyanazok, mint az 1847-diki kiadásnál.

XVI. Az 1848-diki két kötetes kiadás második (tehát respective a költő összes költeményeinek harmadik) kiadása teljesen egyező a XV. pont alatt leírttal, betűi azonban nem ugyanazok s az egész kiadás kevésbbé gondos. (L. a XIV—XVI. p. a kiadásokról Pet.-muz.-ban 1888. 219. 305. 1889. 40. 108. 187. 228. 293. 1890. 376. l.)

XVII. Címlap: *Lapok Petőfi Sándor Naplójából.* 2. Első ív. Tartalom: A magyar szabadság születése. — Marcius 15-ke. — A német polgárok és a zsidók. — Az országgyűlés és az urbér. — Királyi leirat a miniszteriumról. — Monarchia és republica. — Nagy péntek napja. — A katonaság. — Kliegl, Széchenyi, hivatal, rágalmak. Pest, 1848. Nyomatott Landerer és Heckenastnál. 8r. 16 l. (L. még Pet.-muz. 1890. 377. l.)

XVIII. *A királyokhoz.* *Petőfi Sándor.* Ára 2 pengő kr. A szerző engedelmé nélküli utánnyomat szigorúan tiltatik. Nyomatott Landerer és Heckenastnál. (Röplapon, szél. 15.5 és hossza 22.5 cm.) (L. még Pet.-muz. 1890. 367. 1891. 39. 77. l.)

XIX. *A honvéd.* Ára 3 kr. váltóban. Nyomatott Pesten Lukács és társnál, 1849. (Röplapon.)

Egy eredeti példánya megvan Pesten a nemzeti muz.-ban a Petőfi-iratok közt.

Ferenczi Zoltán.

² L. kiadva újból a Vas. Ujság 1875. 48—49. sz. és Halasi: Petőfi-reliquiák 3—18. l., de mindkét helyen pontatlanul.

A Petőfi-irodalomhoz.*

A hód-mező-vásárhelyi ev. ref. főgymnasium 1890–91-ik tanévi Érte-sítőjét egy igen magvas tanulmány nyitja meg Dr. Major Károly tanártól. Címe: *Külföldi demokrata-költők és Petőfi*. Petőfiről az értekezés II-ik részében van szó. Szerző bevezetésül röviden vázolja Magyarország politikai fejlődését és reformtörekvéseit 1790-től fogva és rámutat arra a harcra, a mely ez átalakulásokban az irodalomnak jutott. A politikai jogok általánossá tételeének kérdése ráfordítja a figyelmet a népre is, miáltal a költészet hangja és iránya lassanként demokratikus lesz. Ez irány „legelső és legnagyobb” képviselője az értekező szerint: Petőfi, ki „a népnél levő formák és érzések alapján szólaltatja meg a legnagyobb erkölcsi bátorsággal a kor kérdéseit s kiből milliók nevében ellenállhatlan hatalommal tör elő az idők demokratismusa.” (12. l.)

Major azután kifejti, hogy: „Petőfi nem egyszerre lesz politikai költővé és demokratává. Rövid pályája gazdag fejlődésben három időpont emelkedik ki. Eleinte a hazaszeretet és szerelem, melyek egymást kiegészítik és mindig egymásba szövődnek, tölti be lelkét; utóbb a patrióta helyet enged a kozmopolitának, hogy a népet és szabadságot szenvedélyesen szerető szívébe befogadja, s végül betetőzést talál a szabadságharc lyrájában.”

Az értekezés ezután következő részei-

ben példás szorgalommal és lelkiismeretességgel vannak bebizonyítva Petőfi élete-, költeményei és levelei alapján a következő tétel, a melyek egyszersmind Petőfinak mint költőnek és embernek hitvallását képezték: Petőfi tettekre vágyó demokra-költő, ki a népért küzd önzés nélkül, isten ihletéséből, mint hajdan az apostolok; a kunyhó, melybe lép, szentély előtte; — itt születnek a nagyok, az ég a megváltókat ide küldi be; kunyhóból jó mind, a ki a világnak szenteli magát; az új hazában ne legyen kiváltságos osztály; ha a nép uralkodni fog a költészetben, közel áll ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék, s ez a század feladata; szolgálataival nem szegődik senki zsoldjába, mert lelke függetlensége becsesebb előtte minden jutalomnál . . . pénzt csak egytől fogadna el: a néptől, stb.

Petőfi más irányú és általánosabb értékű költeményeiről a szerző — mivel tárgya körén kívül esnek — ezúttal nem szól és így szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy az értekezés végéhez csatolt általánosságok Petőfibre: kizárólag csak mint politikai költőre illenek.

Végül legyen még e helyen fölemlítve, hogy a hód-mező-vásárhelyi ref. főgymnasium ifjúsági önképzőköre „Petőfi-Önképzőtársulat” címet visel.

Csernátóni Gyula.

A kortársak bírálatai Petőfi műveiről.

XIII.

Az itt közlendő cikk Petőfi »Összes költeményei»-ről, tehát az 1847-diki kiadásról, *Br. Eötvös József* tollából ered s ez az első s jóformán egyetlen a költő életé-

ben megjelent cikkek közül; mely őt a kellő szempontból méltányolja, mi világosan mutatja, hogy e congenialis szellem őt teljesen megértette. A cikk a szó valódi értelmében nem bírálat s azért nem

* L. a „Pet-Muz” 1889-iki 1., 2., 4., 5., 6.; továbbá az 1890-iki 5-ik és az 1891-ik évi 2-ik számait.

is nevezzük annak. E czikk először a Pesti Hirlapban jelent meg (máj. 14. 315. l.) s onnan vette át az Életképek (1847. máj. 22. 21. sz. 678. l.). A czikkből világos az is, hogy Eötvös Petőfinek legkivált azt a tulajdonát emeli ki és méltányolja, melyre maga mindig törekedett s benne mégis hiányzott, t. i. nyelvének, egész gondolkodásának és érzéseinek specifus magyarosságát s ennek kiemelése teszi ismertetésének fő lényegét. Eötvössel Petőfi a Pesti Hirlap szerkesztőségében ismerkedett meg s Eötvös kezdettől fogva a legmelegebb rokonszenvvel és bámulattal viseltetett a költő lángesze iránt, mely egyik iskolához sem ragaszkodva, teljesen önálló iránynyal lépett fel. A »Hóhér kötele«-t ő ajánlta Hartlebennek megvételre. Rokonszenvének azonban legszebb bizonyítéka e czikk, melyben a legszebb igazságot szolgáltatja az épen ez időben annyira megtámadott költőnek, miről tanúskodnak úgy az akkori bírálatok, valamint azok a támadások, melyekről »Irodalmi irányok és harcok 1847-ben« című czikkünkben (Pet.-muz. 1889. IV—VI. füzet) bőven szóltunk.

Petőfi Sándor összes költeményei.

Bírálatot ígértem Petőfi Sándor költeményeiről. Most, midőn e' szavam beváltásához készülök, érzem, hogy olly valamit vállaltam magamra, minek megfelelni nem tudok. — A' lyrai költészet, melly nem fárasztó munkának, hanem pillanatnyi fölgerjedésnek gyermeke, mellyben a' költő nem aestheticai theoríák létesítését keresi, hanem legbensőbb érzelmeit fejezi ki, s melly csaknem öntudatlanul árad el ajkairól, hasonlóan ama kis patakokhoz, mellyek hegyes vidékekben a' szik-

lák alól néha erőszakkal kitörnek, mert a' bércz nem zárhatja többé magába gazdag forrásait, — a' lyrai költészet érdemeit a' kritika bonczkésével méltányolni, felfogásom szerint, nem lehet, — 's főképen nem érzek e' műtéttelre semmi hivatástást magamban. — Egyike vagyok azoknak, kik, a' csalogánynak énekétől elbájolván, nem igen kérdik: mennyire szabályos rithmus szerint zengé el énekét, — kik, ha a' virág színeim 's illatán örültek, hogy botanikai nevét feltalálják, kelyhét széttépni nem szokták: ki várhat tőlem szabályos aestheticai bírálatot, főképen miután Petőfi költeményeiről szólva, még elfogulatlanok sem mondhatom magamat, kevés költői mű levén, mellynek több kedves benyomást, több valódi élvezetet köszönnek, mint épen Petőfi dalainak? — Legfőlebb egyes gondolat-töredékeket mondhatok el, mellyek most, midőn Petőfi verseit a' nem rég kijött gyűjteményben újra elolvasám, bennem támadtak.

Nem emlékszem irodalmunkban senkire, ki első föllépése után olly rövid idő alatt a' közfigyelmet magára vonta volna, mint Petőfi. — Alig jelentek meg első dalai, 's Vörösmarti, kinek e' részbeni tekintélyét talán senki nem vonhatja kétségbe, örömragyogó arcokkal hirdeté fényes reményeit; alig mult néhány hét, 's a' dalokhoz zene készült, 's a' költő már a' népnek ajkairól hallá szavait. — Honnan ez általános hatás? — Nincs senki, ki az irodalmi hír elnyerésére olly hatalmas pajtáskodás mesterségéhez Petőfinél kevesebbet értene; nem szegődött bizonyos iskolához, 's így első föllépésénél mestereinek magasztalására nem számolhatott; dalaiban nem vala semmi, mi egyes, épen divatos eszméknek vagy érzelmeknek hízgelene. 'S mi szerzett hát műveinek illy rendkívüli hatást? — Ha Petőfi költeményeinek gyűjteményét végig nézzük, nem nehéz ennek okát feltalálni. — Kétségkívül, sok van e' gyűjteményben, mi művészi belbecse által a' dicséretet, mellyel

e' költemények nagy része fogadtatott, teljes mértékben igazolja; azonban, nézetem szerint, nem csupán e' költői érdemek azok, miknek Petőfi népszerűségét köszöni, — a' varázs, melyet közönségére gyakorolt, másban is keresendő. Petőfi kitünőleg magyar, legkisebb műve a' nemzetiség bélyegét hordja magán, — 's ez az ok, miért nemcsak, mint sok költőinknél, szavai, de az érzés is minden magyar által megértetik, melyet dalaiban kifejez. Távol vagyok attól, hogy minden költeményt, mely e' nagy gyűjteményben foglaltatik, remeknek hirdessek, — vannak egyesek, mik követeléseimet nem elégitik ki, miket, épen mert a' költő tehetségeit ismerem, ez új kiadásban szívesen nélkülöznék: de bátran merem állítani, az egész vastag kötetben nincs egy dal, mely nem lenne kezdettől végig magyar, gondolatában, érzéseiben, minden szavában, a' költőnek hibái 's tökélyei mintegy nemzetiségünk kifolyásának látszanak; bámulhatjuk-e, ha, midőn dala a' legfellelzőbbben emelkedik, az egyszerűbb olvasó is könnyen követi reptét? ha a' legpajkosabb tréfa, mely előtt a' finom műbíráló elborzadva aljasságról szól, senkit nem sért, 's a' kisebb művészi becsü munkák is legalább kedvesen hatnak majdnem mindenkire? — Petőfi a' szó legszorosabb értelmében magyar költő, — 's ez az, mi valamint a' nagy hatásnak, melyet művei gyakoroltak, magyarázatául szolgál: ugy egyszersmind irodalmi érdemeinek legfőbbikét képezi.

De honnan van, hogy a' kritikának egy része, mely nálunk dicséreteiben fukar lenni nem szokott, 's annyi nevet 's álnevet egekig emelt, a' közvéleménnyel épen Petőfira nézve egyenes ellentétben helyezé magát? Egyes kitérészek magyarázatát irigységben kereshetjük, mely, mint máshol, ugy az irodalomban is sok, egyébként megfoghatatlan rejtélyeket megold; de ez kritikánk Petőfi irányában követett eljárását még nem magyarázza

meg. 's én hajlandó vagyok azt szint azon okban keresni, mellyben Petőfi népszerűségének alapját találok.

Petőfi népszerű a' közönségnél, mert magyar; nem népszerű kritikuskaink nagyobb része előtt, mert kritikánk eddig minden művet egészen idegen szempontból 's szabályok szerint itéle meg, miben egyszersmind azon csekély hatásnak, melyet kritikánk eddig irodalmunkban gyakorolt, okát találjuk fel.

Az újabb irodalmak nagyrészt utánzással vevék kezdetüket. Talán az angol és spanyol irodalmakat kivéve, hol mind az epikai, mind a' dramatikus költészetben több önállóságot találunk, a' többiek, majdnem kivétel nélkül, mintak szerint dolgoztak, 's a' befolyás, melyet a' régi classicusok az olasz 's francia írókra, ezek ismét a' németekre gyakoroltak, ismertebb, hogysen arról hosszabban kelljen szólnom. Nálunk a' német irodalomnak jutott e' befolyás, 's ha meggondoljuk, hogy mikor irodalmunk új életre ébredett, nemzetiségünk épen legszomorubb napjait élte, 's magyar nyelv 's érzés műveltebb osztályaink között csaknem kivételé vált: nem csudálhatjuk, ha íróink működésök szabályait azon nemzetnél keresték, mellynek nyelve csaknem sajátunkká vált, 's a' diákon kívül műveltségünk majdnem egyedüli eszköze volt. — Irodalmunknak kezdete, kevés kivétellel, a' német irodalom utánzásául tekinthető, kevés kivétellel, mondom, mert hogy a' francia és classicus művek szinte nem maradtak befolyás nélkül, az tagadhatatlan; 's a' versificatio, mellyben a' nyelvünk sajátosságai által szükségessé vált módosításokkal egészen a' német rendszer szerint jártunk el, 's azon számos germanismus, melyet — bár mit mondjanak puristáink — irodalmi nyelvünkben találunk, elég világosan bizonyítja a' mondottakat. —

(Befejező közl. köv.)

Közl: *Ferencai Zoltán.*

Vonatkozások Petőfőre.

CXI. *Radicallap.* (1848. 5. szám. jun. 6. 19. l.):

»Petőfy (!) a Kunságból fog megválasztatni! No 's majd haragszik azért sok spectabilis extáblábiró, s vele rokon szellemű circumspectus.«

CXII. *U. ott.* (22. l. 6. sz. jun. 7.):

»Petőfy (!) a Kunságba utazott, magát követté választandó. —«

CXIII. *Nemzeti Ujság.* az „Egykét szó Leona előadásáról“ (57. l. 2. sz. jan. 9.) című cikkben Czakó Zsigmondról levén szó, ez olvasható:

»A geniusz egy fukar szellem, melly csókját nem adja ingyen az érte esengő homlokára, hanem egyik kezével a költői ihlet drága kincsére mutat, másikkal a szenvedés tövis koszorúját nyújtja. S ha a költő dicsőségét irigylitek, gondoltok-e ugyanakkor megszaggatott lelkére, mellyen költészete fájdalmaít megszülte.

Mi hát az a hír, a költőnek híre,

Hogy annyi a bolondja és irigye!

igy kiált fel keserűen legmélyebb érzelmű fiatal költőnk és méltán. — (E két sor Petőfi „Hír“ cz. költeményéből van idézve.)

CXIV. *U. ott.* (123. l. 4. szám.

jan. 23.) az »Irodalmi ellenőr«-ben »Rhadamantus« nevű cikkíró reflectál a *Jelenkor* egyik indítványára, hogy t. i. a politika életkérdései eldöntésében az írónak és magánnevelőknek is adassék szavazati jog. Ennek ellene szól, mert legelőször is igen nehéz volna meghatározni, hogy ki író s ki nem az. Könnyen megeshetik, hogy a legérdemesebbek maradnának ki közülök. »Például, teszi hozzá, ha az írók kiválogatását a magyar tudós társaságra bízónk, tapasztalni fognánk: hogy ez egyikét országosan elismert és becsült, legnépszerűbb költőinknek erősen őrizkednék kegyeibe fölvenni, ellenben

beültetné az irodalmat olly — különben teljes tiszteletreméltó — egyéniségekkel, kik tán egy, vagy más academiái taggal közelebb rokonságban vagy barátságban állanak, de kiknek — ez érdemükön kívül — egyéb az irodalom mezején tett foglalásaik, ez ideig terra incognita s túl van az ultima Thulén.«

CXV. *U. ott.* (5. sz. jan. 30. 158. l.)

»A pozsonyi országgyűlési ifjuság olvasó köre 1848 jan. 16-án ünneplésen megnyilván, felolvasó és szavaló estély tartatott. Ezen »Makay Petőfőnek „Nép nevében“ című költeményét (szavalta), a szavalás a műjelességének megfelelő volt.« (V. ö. LXXXIII. p. a-val. Pet.-muz. 1890. 387. l.)

CXVI. *U. ott.* — »Rózsavölgyi meghalt! Édes bús szelleme örök szépségű dalai szívvél beszélő hangjaiban élni fog. E szép dalokért neki a haza eddig semmit sem adott; most már legalább nyugodni fog, jutalmul — a miért fáradott.« Ekkor írta Petőfi „Rózsavölgyi halálára“ cz. költeményét, mely az *Életképek* 8. számában (238. l. febr. 20.) jelent meg.

CXVI. *U. ott.* (509. l. 17. szám, ápr. 16.): »— Szegeden az utcáék uj keresztnevekkel ékítettének fel. Van István tér, Battyáni tér, Kosuth, Deák, Petőfi, Ötvös, Szemere, Klauzál, Szentkirályi, Vörösmarti, Teleki, Veselényi utca. — Elhagytak bennünket a mi tehén, retek, két-szív, akácza, kalap . . . stb. utcaínkkal.«

CXVII. *U. ott.* (600. l. 24. szám, máj. 28.) »*.* Petőfi mult szerdán könyvtárát árverezteté el s a begyűlt összeget a hadfogadási költségek pénztárának ajándékozá.« (V. ö. XCVIII. sz. alattival. Pet.-muz. 1890. 382. l.)

CXIII. *U. ott.* (787. l. 27. szám, jun. 18.) »Petőfi Sándor a napokban Félégyházáról szülőföldjéről visszautaztában keresztül menvén Pest megyének dunavetsei kerületén, többek által a helységeken a legnagyobb lelkesedéssel már úgy üdvözöltetett, mint e kerületnek képviselője. Leghőbb óhajtásaink egyike, hogy Petőfi a közelgő nemzeti gyűlésen bebizonyíthassa, és megmutassa, mi az a nép-képviselő — a szó szoros értelmében véve. S csak örvendhet az a kerület, mely elmondhatja: Petőfi

Sándor a képviselőnk.« — (L. Adatok Petőfi követjelöltségéhez 1848-ban cz. cikksorozatunkat Pet.-muz. 1890. 279., 369. 1891. 31. l.)

CXIX. *U. ott.* (638. l. 21. szám, máj. 14.) egy rövid cikk a nők felszabadításáról szólván, Petőfi 4 sorát »A nép nevében« cz. költeményéből így idézi:

Jogot tehát, jogot a nőknek,
Mert jogtalanság a' legrútább bélyeg.
Isten teremtményein, a' ki rásáti,
Isten kezét el nem kerülheti

Ferenczi Zoltán.

Hírek.

Necrolog. *Potemkin O. K. Alfonz*, az 1848 márcz. 15-diki 12 pont szedője jul. 7-én 70 éves korában, mint vésnök, meghalt. Mikor Petőfi, Jókai, Vasvári márcz. 15-én a Landerer-féle nyomdába benyomultak, a legelső szedőnek kezébe nyomták a 12 pontot s ez Potemkin volt. Erről Jókai is megemlékezett egy felolvasásában. Tanult ember volt, végzett gymnasiumot s egy évi bölcs. tanfolyamot az egyetemen; beszélt magyarul, németül, latinul, francziául, értette az olasz s a szláv nyelveket is. Állítólag egyik utóda volt a Katalin orosz czárnő ily nevű kegyencének. Csak 4 éves volt, midőn szüleivel ide szakadt s tanulmányait szegénysége miatt hagyván abba, nyomdász lett. Bejárta Európát és Ázsiát, míg a 40-es évek elején mint metsző és réznyomó nyert foglalkozást a bécsi államnyomdában; de már 1846-ban Pesten a Landerer-féle nyomdában lelt alkalmazást s itt érte a fönnebb leírt szerencsé, mi által történelmi alakká lett. Hír szerint a forrad. leveretése után az ő fejére is 300 frt díj volt kifizetve. Körülbelül 10 év óta sorvadásban

szenvedett, melyhez vakság is járult s így teljes szegénységben halt meg.

Necrolog. *Jakobey Károly*, régibb festőink egyike jul. 17-én meghalt, ki Petőfiről is készített volt egy arczkép-vázlatot, melyet több kiegészített s ez megjelent az Orsz.-Világ 1886 évi 1. száma mellékleteként. (L. Pet.-muz. 1889. 284. l.)

Podhravszky Emil, besztercebányai tanár, Petőfinek mintegy 200 költeményét fordította tót nyelvre a János vitézzel együtt.

Melas Henrik: Gedichte von Alexander Petőfi. Aus dem Magyarischen übertragen cz. a. I—II. kötetben kiadta újból megbővítve és átdolgozva Petőfi-fordításait. (Ism. Főv. Lapok. 171. sz. Erdélyi Pál.)

Guiseppe Cassone, a Pet.-társ. kültagja, Petőfinek „*Felhők*“ cz. ciklusát ford. olaszra, az »Örült«-tel megtoldva. A notoi jeles olasz költő az eredeti magyarból fordított. A füzet címe: *Nuvole*. (Felhők) *Prima traduzione italiana di G. Cassone*. A költő már évek óta benuitan ágyban fekvő beteg s ez állapotban foglalkozott a fordítással.